

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Магістерська робота

на тему «Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства в системі заходів стабілізації його фінансового стану»

Виконала: студентка 6-го курсу, групи 601-ЕФ

Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Пиріг Я. М.

Керівник: доктор економічних наук, професор

Онищенко В. О.

Рецензент: заступник головного бухгалтера

АТ «Полтаваобленерго», Рудніцька Н. В.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із праць

інших авторів без відповідних посилань

Пиріг Я. М.

Підтверджую достовірність даних, використаних у

роботі

Пиріг Я. М.

Полтава, 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	8
1.1. Економічна сутність та значення дебіторської і кредиторської заборгованості для фінансового стану підприємства.....	8
1.2. Фактори впливу на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства.....	18
1.3. Методичні підходи до управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства.....	25
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ	34
2.1. Місце аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості в системі фінансово-економічного аналізу.....	34
2.2. Інформаційна база аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості.....	39
2.3. Порядок проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості.....	43
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО».....	54
3.1. Оцінювання фінансово-економічної діяльності АТ «Полтаваобленерго».....	54

				MP	601-ЕФ	10578336
	П. І. Б.	Підпис	Дата	Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства в системі заходів стабілізації його фінансового стану		
Розроб.	Пиріг Я. М.					
Перевір.	Онищенко В. О.					
Н. Контр.	Глушко А. Д.					
Затверд.	Кулик В. А.					
				Літ.	Арк.	Акрушів
				3	114	
				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та страхування		

3.2. Аналіз динаміки складу, структури та ефективності управління дебіторською і кредиторською заборгованістю підприємства.....	66
3.3. Вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансовий стан АТ «Полтаваобленерго».....	75
Висновки до розділу 3.....	87
РОЗДІЛ 4. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» В СИСТЕМІ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЙОГО ФІНАНСОВОГО СТАНУ.....	
4.1. Прогнозування та оптимізація рівня дебіторської заборгованості в системі заходів стабілізації фінансового стану АТ «Полтаваобленерго».....	89
4.2. Удосконалення політики (механізмів) управління дебіторською заборгованістю АТ «Полтаваобленерго» в системі стабілізації фінансового стану підприємства.....	97
Висновки до розділу 4.....	101
ВИСНОВКИ.....	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107
ДОДАТКИ.....	114

				МР 601-ЕФ 10578336			
	П. І. Б.	Підпис	Дата				
<i>Розроб.</i>	<i>Пиріг Я. М.</i>			<i>Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства в системі заходів стабілізації його фінансового стану</i>	Літ.	Арк.	Акрюшів
<i>Перевір.</i>	<i>Онищенко В. О.</i>				4	114	
<i>Н. Контр.</i>	<i>Глушко А. Д.</i>				<i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та страхування</i>		
<i>Затверд.</i>	<i>Кулик В. А.</i>						

ВСТУП

В умовах нестабільності бізнес середовища, посилення зовнішніх та внутрішніх загроз як наслідок військової агресії російської федерації проблематика забезпечення стабілізації фінансового стану, як базису їх стабільного функціонування набуває особливої актуальності. Одним із головних факторів, який впливає на фінансову стійкість суб'єкта господарювання, визначає рівень його адаптивності до змін умов діяльності, як наслідок, рівень стабілізації фінансового стану в цілому правомірно визначити ефективність управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Оптимальність обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості, їхня збалансованість, своєчасність погашення є основою для забезпечення стабільної діяльності підприємства.

Проблематикою дослідження економічної сутності дебіторської та кредиторської заборгованості займаються як зарубіжні так і вітчизняні науковці. Дослідженням сутності дебіторської заборгованості займаються такі вчені: Голов С.Ф., Федорченко О.Є., Кірейцева Г.Г., Ганусич В.О., Матицина Н.О., Гуня В.О., Гнатенко Є.П. та інші. Дослідження економічної сутності кредиторської заборгованості наведені у працях науковців Бутинця Ф.Ф., Костюченко В.М., Новицька Н.В., Дублей В.В., Томчук О.Ф., Чебанова Н.В. та інші. Проте проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості в сучасних умовах є актуальним і на сьогоднішній день.

Метою виконання магістерської роботи є дослідження теоретико-прикладних засад управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства в системі заходів стабілізації його фінансового стану.

Для забезпечення досягнення мети необхідно виконати такі завдання:

– визначити економічну сутність дебіторської та кредиторської заборгованості та їх значення для фінансового стану підприємства;

- дослідити фактори впливу на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства;
- обґрунтувати методичні підходи до управління дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- визначити місце та інформаційну базу аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості в системі фінансово-економічного аналізу;
- надати характеристику фінансово-економічної діяльності АТ «Полтаваобленерго»;
- проаналізувати склад та структуру дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго»;
- дослідити вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансовий стан АТ «Полтаваобленерго»;
- здійснити прогнозування та оптимізацію рівня дебіторської заборгованості в системі заходів стабілізації фінансового стану АТ «Полтаваобленерго»;
- визначити заходи удосконалення механізмів управління дебіторською заборгованістю АТ «Полтаваобленерго» в системі стабілізації фінансового стану підприємства.

Предметом дослідження є процес управління дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства.

Об'єктом дослідження є дебіторська та кредиторська заборгованість АТ «Полтаваобленерго».

У процесі дослідження використовувалися методи: вертикальний та горизонтальний аналіз, порівняльний метод, аналіз синтезу, систематизації, кореляційно-регресійний аналіз.

Інформаційною базою дослідження є: законодавчі та нормативно-правові акти, які регулюють діяльність підприємства в Україні, монографії, підручники,

статті з питань аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, фінансова звітність АТ «Полтаваобленерго» за 2020–2022 роки.

Результати дослідження апробовані на I Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвячені 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи в умовах цифровізації економіки України, яка відбувалася 27 квітня 2023 року в місті Вінниця; на VI Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Фінанси, банківська система та страхування в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці», яка відбулася 2-3 березня 2023 року в місті Дніпро; VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти», яка відбулася 1 грудня 2023 року у місті Ужгород; окрім того за результатами дослідження опубліковано статтю «Оптимізація заборгованості підприємства критичної інфраструктури в аспекті зміцнення фінансово-економічної безпеки», яка відбулася 23 лютого 2023 року у Хмельницьку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та значення дебіторської і кредиторської заборгованості для фінансового стану підприємства

У процесі господарської діяльності між підприємствами, організаціями, бюджетними установами та фізичними особами виникають грошові відносини. Ці відносини здійснюються разом з розрахунковими операціями, які є підставою виникнення об'єктивного економічного явища – дебіторської та кредиторської заборгованості. В свою чергу дебіторська та кредиторська заборгованість впливає на фінансовий стан, зокрема і їх великі розміри негативно впливають на платоспроможність підприємства. Високий рівень дебіторської заборгованості над кредиторською на підприємстві, свідчить про порушення платіжної дисципліни покупців, а кредиторської над дебіторською – про зниження фінансової стійкості підприємства. Тому, значення дебіторської та кредиторської заборгованості для фінансового стану є беззаперечним.

Дебіторська заборгованість належить до активів майна підприємства та в подальшому формує його майно. Поява дебіторської заборгованості є однією із ознак нормального господарського процесу підприємства, тому кожен об'єкт підприємницької діяльності зацікавлений в оптимізації обсягу заборгованості. Зменшення дебіторської заборгованості є запобіжним заходом для зниження потреби в обігових коштах та прискорення швидкості їх обігу.

За економічним змістом дебіторська заборгованість є інструментом кредитування дебітора за надані ним товари, роботи та послуги на безвідсотковій основі. Водночас поняття «дебіторська заборгованість» багатогранне й існує ряд підходів до його трактування.

Так, Мороз А.М. визначає дебіторську заборгованість як «суму боргів», що належать підприємству, організації, установі від юридичних осіб, і виникають в процесі господарської діяльності підприємств, організацій, установ» [1].

Дебіторська заборгованість, на думку Рибалко О. – неоплачені юридичними та фізичними особами послуги з транспортування вантажів та/або вилучені кошти з кругообігу підприємства, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу в вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [2].

Проаналізовані підходи до трактування економічної сутності «дебіторська заборгованість» наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до трактування економічної сутності поняття «дебіторська заборгованість»

Автор	Визначення дебіторської заборгованості	Ключові слова
1	2	3
П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [3]	Дебіторська заборгованість – це суми заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми коштів, їх еквівалентів або інших активів.	Грошові кошти, які дебітори повинні сплатити підприємству.
Голов С.Ф. [4]	Дебіторська заборгованість – фінансовий актив, що є контрактивним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони.	Фінансовий актив.
Федорченко О.Є. [5]	Сума боргів юридичних і фізичних осіб підприємству в готівковій та безготівковій формах, яка виникає внаслідок господарських операцій, що відбулися в результаті минулих подій та підлягають погашенню у майбутньому.	Сума боргів юридичних та фізичних осіб підприємству.
Ганусич В.О. [6]	Визначає дебіторську заборгованість як вкладення в обігові кошти.	Вкладення в обігові кошти.
Матицина Н.О. [7]	Розмір неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед підприємством після настання встановленого договором строку їх оплати.	Неспроможність виконати грошові зобов'язання.

Продовження табл.1.1

1	2	3
Гуня В.О. [8]	Один із найважливіших складників кредитної діяльності підприємства, один з елементів для розрахунку показників її результативності.	Один із елементів для розрахунку показників її результативності.
Кірейцева Г.Г. [9]	Складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.	Елемент оборотних коштів.
Гнатенко Є.П., Мельниченко С. [10]	Показник фінансового стану підприємства, який являє собою суму заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу. При цьому такі відносини мають документальне підтвердження.	Показник фінансового стану підприємства.
Міжнародний стандарт фінансової звітності (МСФЗ) 9 «Фінансові інструменти» [46]	Актив, що виникає, коли суб'єкт господарювання стає стороною контракту і внаслідок цього має юридичне право отримувати грошові кошти або юридичне зобов'язання їх сплатити	Актив підприємства.

Таким чином, вітчизняні науковці розглядають дебіторську заборгованість як грошові кошти, які дебітори повинні сплатити підприємству, фінансовий актив, відкритий кредит, вкладення в обігові кошти, неспроможність виконати грошові зобов'язання, елемент оборотних коштів, показник фінансового стану підприємства. Зокрема, Голов С.Ф. розглядає дебіторську заборгованість, як фінансовий актив, в якому одна сторона має договірне право на отримання грошей і виконує відповідне зобов'язання щодо сплати іншій стороні. Федорченко О.Є. стверджує, що дебіторська заборгованість це борги юридичних та фізичних осіб підприємству.

Матицина Н.О. вважає дебіторську заборгованість, як суму невиконання підприємством своїх грошових зобов'язань перед підприємством після настання строку оплати за договором. Гуня В.О. відносить дебіторську заборгованість до найважливіших складових кредитної діяльності підприємства, а також є одним із

елементів розрахунку її результативності. Кірейцева Г.Г. дебіторську заборгованість відносить до оборотних коштів. У разі зменшення дебіторської заборгованості на підприємстві знижується коефіцієнт покриття. Тому, Гнатенко Є.П. рекомендує здійснювати заходи щодо збалансованості дебіторської та кредиторської заборгованості.

Підсумовуючи результати огляду літературних джерел, доцільно стверджувати, що дебіторська заборгованість є показником фінансового стану підприємства, та відображає суму заборгованості на користь підприємства за реалізовану продукцію.

На сьогоднішній день одним із найбільших викликів в національній економіці є платіжна криза, тобто зростання напруженості та конфліктів через невиконання державою, підприємствами та іншими суб'єктами господарювання фінансових зобов'язань. В результаті підприємства мають великі суми заборгованостей, які можуть погіршити ділову активність підприємства та конкурентоспроможність.

Саме дебіторська заборгованість впливає на розмір та структуру грошової маси, платіжного обігу та швидкість обігу грошей. Стрімке зростання дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах свідчить про необмірковану кредитну політику до своїх покупців або про зростання продажів, або про банкрутство частини покупців. Збільшення заборгованості негативно впливає на оборотність активів і може призвести до втрати ліквідності, сповільнення інвестиційної діяльності і як наслідок збитковість підприємства.

Все це вказує на необхідність мінімізації розмірів та оптимізації структури дебіторської заборгованості та актуальність постійного моніторингу та аналізу дебіторської заборгованості.

Поряд із дебіторською заборгованістю також рівнозначний вплив на ефективність функціонування та фінансовий стан має кредиторська заборгованість.

Кредиторська заборгованість, а саме заборгованість перед постачальниками та підрядниками є важливою складовою позикового капіталу, адже належить до джерел фінансування підприємства. Хороше управління заборгованістю передбачає систематизацію розміру та структури, які були б неможливими без розуміння всієї системи управління та контролю.

Згідно до закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [19] та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [20] розглядають зобов'язання, як борг підприємства на основі минулих подій і, як очікується, в майбутньому призведе до зменшення активів підприємства, які будуть мати економічні вигоди. Тлумачення «зобов'язання» розглядається і у Цивільному кодексі України [21]: у ст. 509, що зобов'язання – правовідносини, в яких одна сторона (дебітор) повинна виконати на користь іншої сторони (кредитора) певні дії (передавання права власності, працевлаштування, надання послуг, сплата коштів) або уникати певної дії, а позичальник має право подати заяву про списання боргу.

Водночас існують різні наукові підходи до визначення поняття «кредиторська заборгованість». Так, Бутинець Ф.Ф. та Горецька Л.Л. визначають кредиторську заборгованість – як оплату за товари та послуги, придбані під час постійної діяльності підприємства та використовувані для виробництва (як сировина) або для продажу. Костюченко В.М. та Голов С.Ф. стверджують, що кредиторська заборгованість – сума, яку нараховують постачальники за придбання товарів чи послуг у кредит. Лишиленко О.В. трактує кредиторську заборгованість, як боргове зобов'язання підприємство перед постачальниками та підрядниками через надані ними засоби та обладнання, виконану роботу.

Згідно з підходом Майбороди О.Є., Косарева І.П. та Корабейнікова І.О. кредиторська заборгованість – це правові відносини між сторонами, які мають документальне підтвердження щодо тимчасового залучення підприємством у власне користування грошових коштів, які не належать підприємству, або це

різновид комерційного кредиту, форма розрахунку за товари і послуги, які придбаються [11].

Сучасні наукові підходи до визначення поняття «кредиторська заборгованість» представлено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Підходи до трактування економічної сутності поняття «кредиторська заборгованість» сучасними науковцями

Автор	Визначення «кредиторська заборгованість»	Ключові слова
1	2	3
Матюха В.І. [12]	Кредиторська заборгованість – це можливість підприємства тимчасово використовувати запозичені ресурси, але з іншого боку також зменшує показники платоспроможності і ліквідності.	Тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти.
Дублей В.В. [13]	Це правовідносини між сторонами, які мають документальне підтвердження та за яких одна сторона зобов'язується вчинити певну дію або утриматися від такої на користь іншого суб'єкта, а інший суб'єкт має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.	Це правовідносини між сторонами, які мають документальне підтвердження.
Томчук О.Ф. [14]	Кредиторська заборгованість є різновидом комерційного кредиту, який виступає важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства.	Різновид комерційного кредиту.
Хохлов М.П. [15]	Позичені підприємством в інших юридичних і фізичних осіб грошові кошти, оцінені в гривнях, щодо яких у підприємства існують зобов'язання погашення у певний строк.	Кошти взяті в позику.
Новицька Н.В. [16]	Кредиторська заборгованість – це фінансова категорія, яка є сукупністю фінансових вимог до підприємства внаслідок здійснення певних дій на користь інших осіб, які є юридично оформленими певними документами та набувають форми довгострокового або поточного (залежно від строковості) пасиву (зобов'язання) і є джерелом залучених коштів підприємства.	Джерело залучених коштів підприємства.
Іванілов О.С. [17]	Кредиторська заборгованість означає використання коштів, які не належать підприємству.	Використання коштів, які не належать підприємству.

Продовження табл. 1.2

1	2	3
Чебанова Н.В. [18]	Кредиторська заборгованість є правовою категорією, специфічною частина майна організації, яка виступає предметом правовідносин між фірмою та її кредиторами. Фірма володіє і використовує кредиторську заборгованість, але вона має повернути або виплатити цю частину активів кредиторам, які мають права на них. Таким чином, ця частина майна є боргами фірми, чужим майном, чужими коштами, що знаходяться у володінні фірми-боржника.	Специфічна частина майна, яка підлягає поверненню.

Таким чином, сучасні науковці розглядають кредиторську заборгованість як тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, правовідносини між сторонами, які мають документальне підтвердження, різновид комерційного кредиту, кошти взяті в позику, використання коштів, які не належать підприємству.

Матюха В.І. стверджує, що кредиторська заборгованість, це можливість підприємства тимчасово використовувати запозичені ресурси, що підлягають поверненню юридичній або фізичній особі.

Дублей В.В. та Гуменюк М.М. досліджуючи різні підходи до трактування даних понять, дійшли висновку, що зобов'язання – це правовідносини між сторонами, що мають документальне підтвердження та за яких одна сторона зобов'язується вчинити певну дію або утриматися від такої на користь іншого суб'єкта, а інший суб'єкт має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [13]. Хохлов М.П. вважає, що кредиторська заборгованість це кошти взяті в позику. Іванілов О.С. має схожу думку і вважає, що це кошти які використовує підприємство, проте вони йому не належать.

Проте Новицька Н.В. визначає кредиторську заборгованість, як фінансову категорію, яка є сукупністю фінансових вимог до підприємства внаслідок здійснення певних дій на користь інших осіб, Враховуючи проаналізовані

визначення дебіторської і кредиторської заборгованості та специфіку їх відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності, а саме за умови їх достовірної оцінки, наявності підтверджувальних документів тощо, правомірно визначити особливості формування дебіторської та кредиторської заборгованостей у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Особливості формування дебіторської та кредиторської заборгованості

Особливості формування	
1	2
Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість
1) вона охоплює всі розрахунки підприємства з покупцями та постачальниками і є обов'язковою умовою для кредиторської заборгованості;	1) здатна «впроваджувати» певні види економічних відносин, оскільки його формування зазвичай вигідно для одних підприємств і невигідно для інших;
2) це дещо незалежний явище, адже грошові претензії на стягнення заборгованості можна пред'явити третій стороні;	2) кредиторська заборгованість замінює власний капітал підприємства;
3) тривалість її існування не відповідає тривалості кредиторської заборгованості;	3) має можливість «витіснити» з господарського обороту банківські кредити (через низьку вартість кредиторської заборгованості);
4) часто відображає перехід від оборотних коштів від виробництва у сферу обігу.	4) характеризується швидким розповсюдженням від підприємства до підприємства низки взаємопов'язаних платежів, які потребують взаємної компенсації;
	5) може змінювати безготівкові платежі та змінювати способи оплати;
	6) існує «зв'язок» між оборотними коштами та несплатою оборотних коштів та запасів підприємства. Таким чином, кредиторська заборгованість до впливу на спад виробництва позитивно впливає на скорочення оборотних коштів та запасів. Загалом, частина кредиторської заборгованості в певний період може послабити фінансово-кредитну систему країни.

Таким чином, відрізняючись економічним змістом, особливостями формування дебіторська і кредиторська заборгованість є взаємопов'язаними.

Важливо відзначити, що співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованість є ознакою фінансової стійкості підприємства та ефективності його фінансової діяльності. Дебіторська та кредиторська заборгованість є найважливішими частинами балансу підприємства. При цьому на фінансовий стан підприємства впливають розміри балансових залишків дебіторської та кредиторської заборгованості та строк погашення кожної з них. Балансові залишки дебіторської та кредиторської заборгованості мають можливість виступати лише як відправна точка у вивченні впливу розрахунків з дебіторами та кредиторами на фінансовий стан підприємства. Перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською заборгованістю може вплинути на збільшення коефіцієнта загальної ліквідності. Зазначене може охарактеризувати більш швидке обертання кредиторської заборгованості порівняно з оборотністю дебіторської. У даному випадку заборгованість дебіторів протягом певного часу буде конвертуватися в готівку повільніше, ніж необхідно підприємству для своєчасного погашення заборгованості перед кредиторами. Тому готівка в обігу буде дефіцитом, та призведе до необхідності залучення додаткових джерел фінансування. Залучені кошти можуть бути представлені як прострочена кредиторська заборгованість, так і банківський кредит.

Таким чином, співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості має вплив на фінансовий стан підприємства. Адже в збалансованому балансі відношення дебіторської заборгованості до кредиторської заборгованості має дорівнювати значенню 1. Це буде свідчити, що підприємство здатне кредитувати покупців за рахунок постачальників. Проте найчастіше у балансі спостерігається перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською, тому в даному випадку підприємство надає своїм покупцям безкоштовний кредит у розмірі, який перевищує кошти надані у вигляді відстрочених платежів комерційним кредиторами. Також в балансі може спостерігатися перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською, в даному випадку спостерігається фінансування

своїх запасів та відстрочення платежів за рахунок неплатежів некомерційним кредиторам.

Враховуючи той факт, що підприємство має багато грошових коштів, воно може створити навмисно великий залишок активів, оскільки хоче скористатися знижками для прискорення розрахунків з постачальниками, що дозволяє їм компенсувати упущену вигоду, не використовуючи безкоштовний кредит.

Узагальнений взаємозв'язок дебіторської і кредиторської заборгованості з фінансовим станом представлений на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Взаємозв'язок дебіторської і кредиторської заборгованості з фінансовим станом підприємства

Таким чином, можна дійти до висновку, що дебіторська і кредиторська заборгованість є дуже важливою у діяльності будь-якого підприємства, оскільки порушення нормального циклу формування та повернення може призвести до розвитку дефолтної кризи в економіці країни.

Враховуючи вищезазначене, зокрема значення дебіторської і кредиторської заборгованості у стабілізації фінансового стану суб'єкта господарювання, доцільно вивчити фактори, що впливають на їх величину.

1.2. Фактори впливу на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства

Для ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю керівництву підприємства потрібно розуміти характер дії факторів, які впливають на появу та наявність заборгованості, тому найефективніші методи управління мають бути спрямованими усунути або зменшити дію факторів для запобігання чи мінімізації зменшення негативного впливу заборгованості на фінансовий стан підприємства. Тому керівництву підприємства потрібно визначити фактори впливу на заборгованість та фактори, які на них не мають впливу.

На основі дослідження підходів науковців до класифікації факторів впливу на дебіторську і кредиторську заборгованість, було здійснено їх систематизацію (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Аналіз наукових підходів класифікації факторів впливу на дебіторську і кредиторську заборгованість підприємства

Автори	Види факторів					
	Внутрішні	Зовнішні	Економічні, соціальні, політичні	Кількісні, галузеві	Прямі, непрямі	Цінові, бюджетно-податкові, виробничі, інституціональні
Лігоненко Л. О.	+	+				
Нашкерська М. М.	+	+				
Черненко Л. В.	+	+				
Таратута Л. В.	+	+				
Дубровська Є. В.	+	+	+		+	
Ковальова Л. М.		+		+		
Кірейцев Г. Г.	+	+				
Єдинак Т. С.	+		+	+		
Зубов В.						+
Пашковський В.			+			

Так, Лігоненко Л.О., Нашкерська М.М., Черненко Л.В. виділяють зовнішні фактори, до яких відносять стан економіки в країні та економічну політику уряду; податкову систему в державі; стан розрахунків у країні; рівень інфляції; збалансованість грошової та товарної маси, розвиток кредитних відносин

та ефективність грошово-кредитної політики НБУ; вид продукції; обсяг ринку та рівень його насиченості [22].

Деякі автори, зокрема Таратута Л.В., об'єднують зовнішні фактори у три групи: ефективність грошово-кредитної політики центрального банку, кредитна політика банків та інших фінансових установ, рівень конкурентоспроможності галузі. Внутрішні фактори об'єднує також у три групи: кредитна політика підприємства, стратегія та план розвитку підприємства, професіоналізм фінансового менеджера [22].

Дубровська Є.В. поділяє зовнішні фактори впливу на величину дебіторської заборгованості на економічні, соціальні та політичні. Внутрішні фактори поділяє на прямі та непрямі [23].

Ковальова Л.М. поділяє фактори кредиторської заборгованості на три групи: зовнішні, кількісні та галузеві. Кульмін О.Є., Волович О.Б. [24] розподіляють фактори на три групи: макросередовища, мезорівня та мікрорівня.

До зовнішніх факторів Кірейцев Г. Г. відносить:

- стан розрахунків у країні;
- ефективність грошово-кредитної політики центрального банку;
- рівень інфляції;
- вид продукції;
- обсяг ринку та обсяг насиченості [9].

Розглянувши підходи щодо класифікації факторів впливу на дебіторську та кредиторську заборгованість зобразимо класифікацію на рисунку 1.2.

Розглядаючи фактори, що впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість, необхідно враховувати, що є об'єктом їх впливу. Серед науковців немає єдиної думки щодо впливу факторів на заборгованість боргу, адже деякі з них досліджують фактори які безпосередньо впливають на формування дебіторської та кредиторської заборгованості, а інші досліджують фактори які

впливають на величину та структуру дебіторської та кредиторської заборгованості.

Рис. 1.2. Класифікація факторів, що впливають на рівень дебіторської та кредиторської заборгованості

Лігоненко Л.О. вважає, що крім факторів які мають вплив на формування дебіторської та кредиторської заборгованості, також є фактори які обумовлюють погашення заборгованості. Це, зокрема, використання інструментів досудового врегулювання, стягнення заборгованості в суді або відкриття провадження у справі про банкрутство, професіональність управління дебіторською та кредиторською заборгованістю та організація контролю за її погашенням [24].

Узагальнюючи підходи науковців до систематизації факторів дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства, доцільно виділити фактори макросередовища, мезосередовища та мікросередовища, які впливають на розмір, структуру та терміни погашення заборгованості, а також виникнення ризику їх непогашення.

Фактори мезосередовища підприємства поділяються на три групи – фактори, що стосуються відносин із покупцями, постачальниками та засновниками підприємства. Саме ці фактори в першу чергу впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість за товари, роботи та послуги. Систему факторів мезосередовища наведено на рисунку 1.3.

Рис. 1.3. Класифікація факторів мезосередовища, які впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства [24]

Фактори мікросередовища підприємства поділяються на п'ять груп – фінансові та майнові фактори, фактори маркетингу, виробничі фактори, кадрові фактори та фактори менеджменту. Ці фактори знаходяться під повним контролем

керівництва підприємства, тому вони можуть контролювати свій вплив самостійно. Фактори мікросередовища наведені на рисунку 1.4.

Рис. 1.4. Класифікація факторів мікросередовища, які впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства [24]

Фактори макросередовища підприємства об'єднуються у дві групи – економічні та політико-правові фактори. Детально фактори макросередовища наведені на рисунку 1.5.

Рис. 1.5. Класифікація факторів макросередовища, які впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства [24]

Вивчаючи фактори, що впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість, необхідно брати до уваги, що саме є об'єктом їхнього впливу. З приводу цього серед вчених існує розбіжність щодо факторів впливу на дебіторську та кредиторську заборгованість. З проведеного дослідження видно, що деякі науковці вивчають вплив факторів на формування дебіторської та кредиторської заборгованостей, інші науковці розглядають вплив факторів на величину та структуру заборгованостей. Зокрема, це повернення заборгованості за рахунок проведення суду або через порушення справи в стані банкрутства,

професіональні навички управління заборгованістю та регулювання контролю її погашення.

Таким чином, до основних об'єктів впливу факторів дебіторської та кредиторської заборгованості можна віднести [24]:

- розмір та структура оптимального рівня дебіторської та кредиторської заборгованості;
- виникнення (утворення) дебіторської та кредиторської заборгованості;
- розмір та структура фактичного рівня дебіторської та кредиторської заборгованості;
- стан (наявність, непогашення) дебіторської та кредиторської заборгованості.

Головним фактором погашення дебіторської та кредиторської заборгованості є умови економіко-правових відносин між підприємства з такою самою заборгованістю – умови договору (для заборгованості за товари, роботи та послуги) та законодавчо та нормативні документи (для заборгованість з податків та внесків на соціальне страхування тощо).

На основі дослідження системи факторів, які впливають на формування дебіторської та кредиторської заборгованості, виявлено поділ факторів на три групи: фактори макросередовища, мезосередовища та мікросередовища. Серед факторів групи макросередовища провідну роль відіграють економічні фактори, адже їхній вплив можна оцінити кількісно. Серед факторів групи мікросередовища кожна група відіграє вагомую роль для підприємства, адже ці фактори знаходять повністю під контролем керівництва підприємства, тому їхній вплив регулюється ним. Фактори мезосередовища можуть бути частково контрольовані керівництвом підприємства, поділяються на три групи – фактори, пов'язані з відносинами з покупцями підприємства, постачальниками та його засновниками.

Враховуючи величезну кількість факторів, які впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість необхідно розуміти, які з них мають вагомий вплив на обсяги та структуру. З цією метою необхідним є вивчення методичних підходів до управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

1.3. Методичні підходи до управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства

В умовах посилення внутрішніх і зовнішніх викликів та загроз проблема забезпечення стійкості та стабільності функціонування суб'єктів господарювання набуває актуальності. Одним зі складових елементів системи забезпечення фінансової стійкості є збалансованість розмірів дебіторської та кредиторської заборгованості, оптимізація їх розмірів [25]. Тому важливість управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є безумовною.

Значним аспектом управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є формування потрібної інформаційної бази на основі різних методів, а саме:

- горизонтальний аналіз – дає змогу визначити абсолютні та відносні зміни суми кожної статті звітності в попередньому або звітному періоді;
- вертикальний аналіз – це один із методів фінансового аналізу, який дає змогу визначити частку окремих елементів у фінансовій звітності за певний проміжок часу та виявити вплив на результат підприємства в цілому;
- факторний аналіз – застосовується для комплексного аналізу діяльності підприємства та визначення факторів, які можуть впливати на економічні явища на підприємстві;
- порівняльний аналіз – зіставлення двох та більше груп аналогічних показників;

– коефіцієнтний аналіз – використовується для розрахунку та зіставлення різних статей фінансової звітності з метою аналізу фінансового стану підприємства.

Важливе значення у фінансовому аналізі має співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості. Розрахувавши даний аналіз можуть бути наступні результати:

- перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською – відволікання коштів з господарського обороту підприємства;
- перевищення кредиторської заборгованості на дебіторською – залучення кредитів або позик для підтримки поточної діяльності підприємства.

У процесі своєї виробничо-господарської діяльності підприємства часто стикаються з проблемою коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Деякі економісти-теоретики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот раціональне використання коштів оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту. Проте бухгалтери оцінюють таку ситуацію тільки негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості [26].

Для розрахунку даного аналізу застосовують коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, який розраховується за формулою:

$$КД_{ДК} = \frac{ДЗ}{КЗ} \quad (1.1)$$

де, ДЗ – дебіторська заборгованість підприємства, грн.;

КЗ – кредиторська заборгованість підприємства, грн.

Цей показник характеризує якість комерційного кредитування підприємства, враховує вплив на ліквідність та платоспроможність. Оптимальне значення даного

показника приблизно дорівнює одиниці. За таких умов господарювання – коштів, які будуть отримані підприємством від дебіторів, повністю вистачить для покриття найбільш строкових зобов'язань підприємства перед кредиторами [62].

Для поглибленого аналізу управління заборгованістю досліджують величину та питому вагу протермінованої заборгованості. Лігоненко Л. О. та Новікова Н. М. розраховують цей показник за формулою (1.2) [27]:

$$P_{\text{протерм}} = \frac{З_{\text{протерм}}}{З_{\text{заг}}} \times 100 \% \quad (1.2)$$

де, $З_{\text{протерм}}$ – сума протермінованої заборгованості підприємства;

$З_{\text{заг}}$ – загальна сума заборгованості підприємства.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості відображає ефективність кредитної політики підприємства по відношенню до клієнтів з точки зору отримання платежів за реалізацію продукції в кредит, характеризує рівень ризиків, викликаних подібними фінансовими відносинами. Формула виглядає наступним чином:

$$K_{\text{ДЗ}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ДЗ}_{\text{сер}}} \quad (1.3)$$

де, ЧД – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг;

$\text{ДЗ}_{\text{сер}}$ – середнє значення дебіторської заборгованості.

Таким чином, розглянемо формулу визначення середньої дебіторської заборгованості за формулою:

$$\text{ДЗ}_{\text{сер}} = \frac{\text{ДЗ}_{\text{п.п}} + \text{ДЗ}_{\text{к.п.}}}{2} \quad (1.4)$$

Період оборотності дебіторської заборгованості показує кількість днів для одного обороту. Чим менший буде період, тим швидше підприємство буде отримувати кошти від своїх дебіторів. Показник розраховується за наступною формулою:

$$TЗ_{дзз} = \frac{360}{Кдз} \quad (1.5)$$

Основною метою управління дебіторською заборгованістю – є максимізація грошових надходжень до погашення зобов'язань, скорочення періоду оборотності, підвищення ступеня ліквідності з мінімальною втратою вартості. Слід вважати, що одним із етапів оптимізації дебіторської заборгованості є формування кредитної політики. Тому, рівень дебіторської заборгованості прямопропорційний рівню кредиторської заборгованості, та дії з управління однієї заборгованості, позначаються на управлінських рішеннях іншої заборгованості. Слід зазначити, що найголовнішим завданням при управлінні заборгованістю є запровадження збалансованої системи прийняття управлінських рішень, як гнучкий механізм для забезпечення оптимальних балансів і структури кредиторської та дебіторської заборгованості з дотриманням прийнятних нормативів співвідношення для максимізації прибутку підприємства.

У загальному вигляді механізм управління дебіторською та кредиторською заборгованістю розуміється як процес комплексного управління всіма елементами діяльності підприємства, що дозволяє забезпечити максимальний рівень фінансової стабільності підприємства. Детально механізм управління дебіторською заборгованістю наведений на рисунку 1.5.

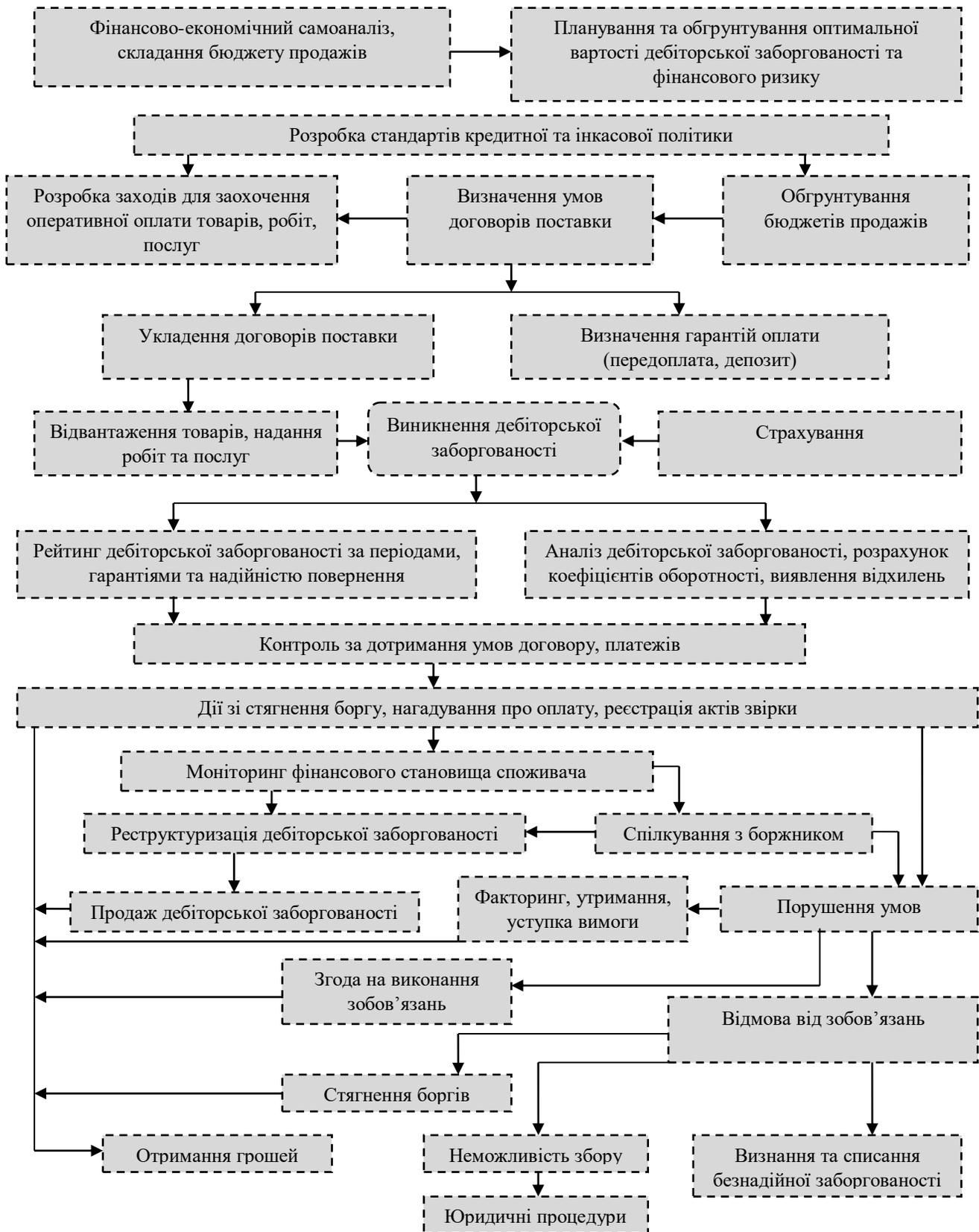

Рис. 1.5. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства

На першому етапі на основі аналітичної інформації проводиться комплексний аналіз фінансового стану підприємства. Даний аналіз включає в себе:

- аналіз теперішніх умов з кредиторами та дебіторами;
- визначення ринкової вартості дебіторської заборгованості;
- аналіз структури дебіторської заборгованості.

Другий етап включає формальність визначення умов договору поставки та розробку заходів щодо стимулювання вчасної оплати відвантажених товарів, наданих послуг та робіт. При цьому раціональність бюджету продажів формується і підтверджується конкретними договорами з клієнтами.

Третій етап включає в себе початок виникнення дебіторської заборгованості з моменту укладання договорів на поставку та транспортування товарів, виконання робіт та послуг. Спочатку моніторинг потрібен для виконання своїх зобов'язань. На цьому етапі, коли формується дебіторська заборгованість, існують певні умови, які визначають суму та якість дебіторської заборгованості. Сума дебіторської заборгованості залежить від обсягу виробництва та реалізації товарів та послуг, а також умов оплати реалізованих товарів та послуг.

Четвертий етап включає в себе обробку наявної дебіторської заборгованості. Моніторинг дебіторської заборгованості дає змогу постійно стежити за фінансовим станом дебітора, прийомом платіжних документів, контролювати своєчасне погашення боргів. Будь-яка дебіторська заборгованість піддається ризику дефолту. Рівнозначна оцінка даного ризику дозволяє не тільки вибрати найкращий варіант стягнення дебіторської заборгованості для зменшення витрат на обслуговування, а й спрогнозувати виплати при погашенні власних боргів.

П'ятий етап механізму передбачає роботу з дебіторською заборгованістю, яка не була погашена вчасно, включаючи реструктуризацію, продаж, факторинг та стягнення через судові процедури. Таким чином, розробка та запровадження ефективної кредитної політики може вирішити низку проблем, які з'являються в процесі діяльності на підприємстві, і водночас допоможе врегулювати процес

погашення вартості продукції, мінімізувати ризик безнадійної дебіторської заборгованості та покращити рентабельність діяльності.

Управління кредиторською заборгованістю суб'єкта господарювання формується як сукупність окремих фінансово-математичних методів, які виступають методологічним базисом процесу управління, конкретних методик, технологій, способів та прийомів обґрунтування управлінських фінансових рішень [29]. Механізм управління кредиторською заборгованістю представлені на рисунку 1.6.

Для забезпечення стійкого фінансового стану підприємства, за допомогою даних бухгалтерської звітності, визначаються показники, що характеризують кредиторську заборгованість. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує кількість разів протягом одного року підприємство розрахується зі своїми кредиторами. Даний показник розраховується за формулою:

$$K_{ДЗ} = \frac{ЧД}{КЗ_{сер.}} \quad (1.6)$$

де, ЧД – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг;

ДЗ_{сер} – середнє значення кредиторської заборгованості.

Період оборотності кредиторської заборгованості показує кількість днів для одного обороту. Чим менший буде період, тим швидше підприємство буде розраховуватись зі своїми кредиторами. Показник розраховується за наступною формулою:

$$T_{КЗ} = \frac{360}{ККЗ} \quad (1.7)$$

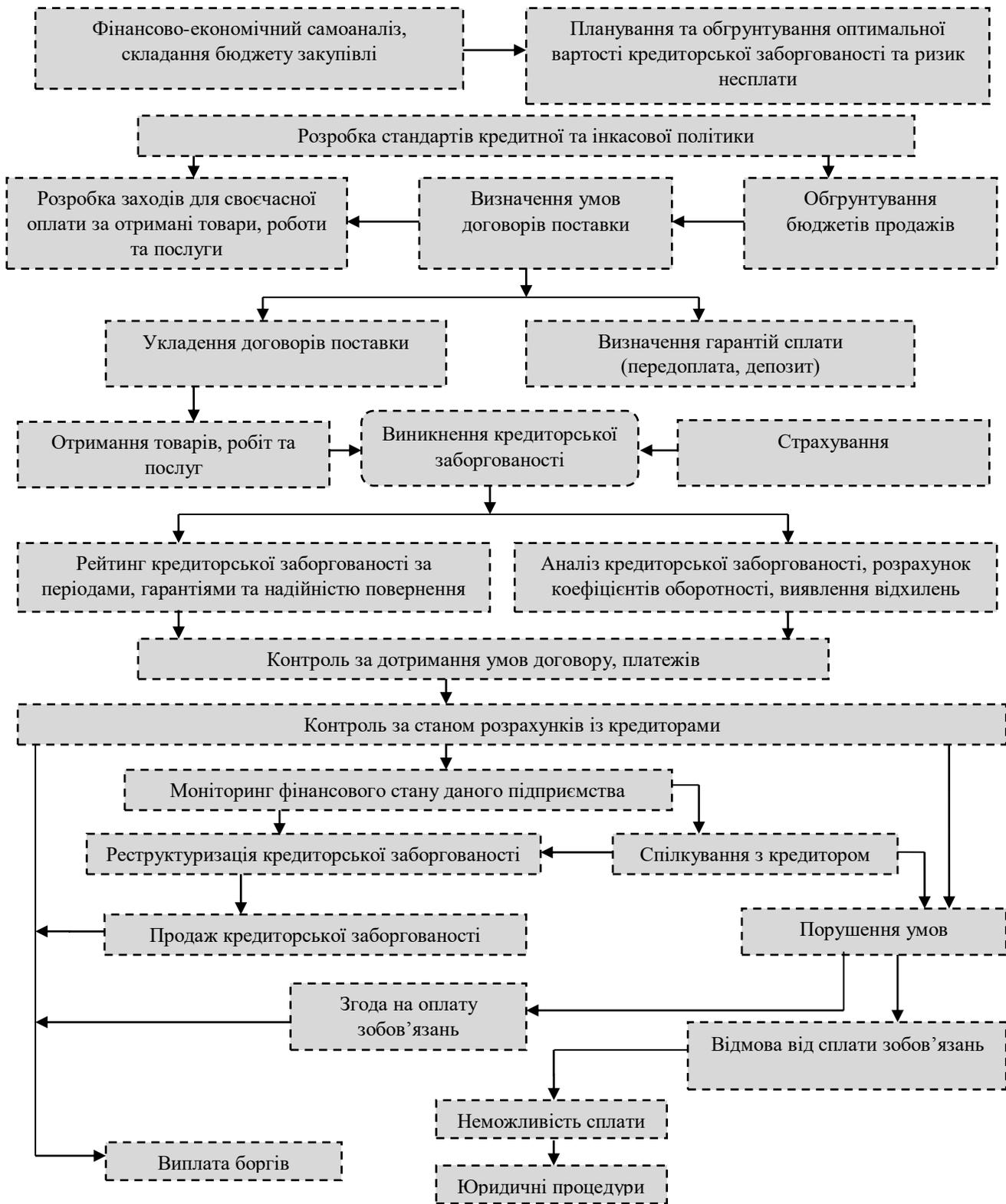

Рис. 1.6. Механізм управління кредиторською заборгованістю підприємства

Дебіторська та кредиторська заборгованість є ваговою частиною операційної діяльності. Тому для вдосконалення діяльності підприємства, тобто процесів, пов'язаних з управлінням дебіторською та кредиторською заборгованістю, необхідно аналізувати за допомогою інформаційно-аналітичного забезпечення, що дозволяє аналізувати стан заборгованості та оцінити динаміку.

Висновки до розділу 1

Отже, в результаті проведення досліджень наукових джерел було визначено економічну сутність дебіторської та кредиторської заборгованості. Зокрема, основною характеристикою дебіторської заборгованості є сума боргів, які має отримати підприємство в результаті своєї діяльності. Кредиторської заборгованості – сума коштів, які підприємство залучає на певний термін для власного користування з подальшим поверненням кредитору. Обґрунтовано значення розмірів та структури дебіторської та кредиторської заборгованості для забезпечення фінансового стану.

Основними факторами впливу на дебіторську та кредиторську заборгованість враховуючи наявність на сьогоднішній день різних класифікаційних ознак, визначено фактори – зовнішні та внутрішні, економічні, соціальні, політичні, кількісні та галузеві. При цьому існують фактор на які підприємство може впливати або значного впливу немає, тому при оптимізації розмірів дебіторської та кредиторської заборгованості потрібно враховувати фактори мікросередовища, мезосередовища та макросередовища.

Для ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю в роботі було досліджено основні теоретико-методичні підходи, які дають можливість оцінити динаміку та ризики, пов'язані з можливістю непогашення заборгованості.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Місце аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості в системі фінансово-економічного аналізу

В процесі господарської діяльності на підприємстві виникають відносини з іншими юридичними або фізичними особами на основі договорів для здійснення продажу товарів, надання послуг та виконання робіт. Розрахунки з дебіторами та кредиторами завжди відображаються у бухгалтерській звітності кожного підприємства. Зазвичай будь-яке підприємство, може виступати як дебітором так і кредитором.

Під час господарської діяльності на підприємстві постає потреба купівлі товарів, отримання послуг та інших робіт від юридичних або фізичних осіб. В результаті даних операцій на підприємстві з'являється кредиторська заборгованість. Вона відображається у I формі балансу (звіт про фінансовий стан) в пасиві, в поточних зобов'язаннях та забезпеченнях. В складі кредиторської заборгованості підприємства є: кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, за розрахунками зі страхування, за отриманими авансами, за розрахунками з учасниками та із внутрішніми розрахунками. На сьогодні для забезпечення фінансового оздоровлення та економічного розвитку підприємства актуальною є налагодження системи ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, які є одним із найважливіших та складних елементів управління оборотними активами та зобов'язаннями.

У практиці фінансового менеджменту на будь-якому підприємстві постають проблеми, пов'язані з дебіторською та кредиторською заборгованістю:

- відсутність інформації щодо умов погашення заборгованостей;

- неефективна оцінка кредитоспроможності дебіторів (у деяких випадках кредитоспроможність відсутня);
- низький рівень платоспроможності підприємства;
- відсутність певного відділу для контролю з управління дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- відсутність запобіжних заходів щодо виникнення неконтрольованих рівнів заборгованості на підприємстві;
- неефективна управлінська політика щодо стягнення дебіторської заборгованості, пов'язана з уникненням використання різних методів рефінансування.

Чинне законодавство не передбачає обмежень щодо обсягів продажу продукції та ділових партнерів, з якими співпрацюють підприємства, а також деталей створення договорів, кредитної політики та політики стягнення боргів. Тому сучасні підприємства приймають рішення на основі обсягу отриманої інформації, враховуючи поточну ситуацію, існуючі тенденції та перспективи подальшої співпраці з торговими партнерами.

В цілому система управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є дві підсистеми: підсистема управління кредитною політикою, підсистема яка охоплює низку заходів щодо зниження ризику прострочення та запобігання проблемній заборгованості.

Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості є важливою частиною фінансово-економічного аналізу.

Метою аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства є розкриття негативних тенденцій у фінансовому стані, дослідження резервів збільшення ефективної діяльності, обґрунтування управлінських рішень, аналіз різних аспектів діяльності підприємства, моніторинг аспектів та доцільність інновацій. Результати розрахункової оцінки стану підприємства визначають

недоліки в організації та реалізації, окреслюють бажаний стан, визначають можливості та заходи, необхідні для покращення, серед яких найбільш прийнятні та доцільні для кожного підприємства окремо, і на цій основі розробляється дієва політика управління підприємства, яка визначає перспективи покращення стану підприємства. Основною метою аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості є розробка кредитної політики покупців та підприємства, спрямовані на зростання прибутку підприємства, прискорення здійснення платежів та зниження ризику неповернення коштів.

Фінансово-економічний стан підприємства прийнято оцінювати на основі наступних груп показників, а саме:

- показники ліквідності;
- показники фінансової стійкості;
- показники ділової активності;
- показники рентабельності.

Дебіторська та кредиторська заборгованість має вплив на кожну з вищечерелічених груп. Тому слід проаналізувати вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на кожну групу показників.

Одним із найбільших впливів дебіторська заборгованість здійснює на ліквідність підприємства. Під ліквідністю підприємства розглядається спроможність підприємства перетворювати активи в гроші для здійснення всіх необхідних платежів, для погашення зобов'язань підприємства.

Щоб зрозуміти рівень ліквідності певного виду заборгованості та як він впливає на ліквідність підприємства в цілому, необхідно знати, як (за допомогою яких активів) і коли ці борги можуть бути повернені. У таблиці 2.1 наведені характеристики ліквідності основних видів дебіторської заборгованості та їх вплив на ліквідність підприємства в цілому.

Таблиця 2.1

Характеристика ліквідності окремих видів дебіторської заборгованості підприємства [31]

Вид дебіторської заборгованості	Активи, якими заплановане погашення заборгованості	Термін погашення заборгованості	Рівень ліквідності заборгованості	Вплив заборгованості на рівень ліквідності підприємства
1	2	3	4	5
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	Грошові кошти	Згідно з умовами договірних відносин, проте, як правило, в межах нормального операційного циклу	Високий	Позитивний
Дебіторська заборгованість за виплатами працівникам	В рахунок виконання в майбутньому трудових обов'язків	Переважно в межах одного календарного місяця, або до закінчення дії трудового договору	Низький	Нейтральний
Дебіторська заборгованість за податками	В рахунок майбутніх податкових платежів	Від одного до кількох звітних періодів	Низький	Негативний
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	Товарно-матеріальні цінності, роботи, послуги	Згідно з умовами договірних відносин проте, як правило, в межах нормального операційного циклу	Низький	Негативний

Варто зауважити, що на рівень ліквідності заборгованості впливає не лише її вид, але й загальний економічний стан в державі: за умов інфляції реальна вартість монетарної дебіторської заборгованості знижується, що, безумовно негативно впливає як на рівень її ліквідності, так і на фінансово-економічний стан підприємства загалом, тоді як немонетарна дебіторська заборгованість дає змогу зафіксувати вартість придбання ресурсів і таким чином частково усунути негативний вплив інфляції [31].

На прибутковість підприємства дебіторська заборгованість значного впливу немає, за винятком безнадійної заборгованості, адже вона списується з балансу підприємства, та цим самим зменшує прибутки на підприємстві. Проте дебіторська заборгованість має вплив на прибутковість через ділову активність,

адже зростання оборотності активів позитивно впливає на фінансові результати підприємства.

Кредиторська заборгованість належить до зобов'язань підприємства, які є джерелом формування його майна. Як і дебіторська, кредиторська заборгованість також по-різному впливає на діяльність підприємства та його фінансово-майновий стан, зокрема на фінансову стійкість, платоспроможність, ділову активність та прибутковість тощо [31].

Суттєвий вплив на формування стійкості капіталу має кредиторська заборгованість, яка відображає незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. У довгостроковій перспективі кредиторська заборгованість є хорошим способом тимчасового залучення вільного капіталу, але збільшення її вартості свідчить про зростання фінансових ризиків для самого підприємства, інвесторів, акціонерів тощо. Тому ріст заборгованості розуміється по-різному з позиції менеджерів і позиції власників, інвесторів, акціонерів і кредиторів.

Кредиторська заборгованість є одним із видів зобов'язань підприємства та має вплив на платоспроможність. Але вагомий вплив має не величина та структура, а співвідношення заборгованості з вартістю та структурою відповідних груп активів, за рахунок яких дана заборгованість буде погашена.

Вагомий вплив на ділову активність має кредиторська та дебіторська заборгованість. А саме наявність в складі протермінованої, сумнівної або безнадійної заборгованості, оскільки вона негативно впливає на фінансово-майновий стан, адже гальмує оборотність ресурсів на підприємстві.

Таким чином, дослідивши вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансово-економічний стан, виявили, що заборгованість здійснює як негативний, так і позитивний вплив. Тобто аналізуючи фінансово-економічний стан підприємство потрібно обов'язково аналізувати дебіторську та кредиторську заборгованість.

У зв'язку з цим аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості є важливою частиною фінансово-економічного аналізу підприємства, адже дозволяє проаналізувати показники платоспроможності, та виявити чинники які впливають на динаміку та якісні тенденції зміни фінансового стану підприємства.

Для проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості використовується інформаційна база, тому наступним етапом дослідження дипломної роботи є визначення інформаційної бази.

2.2. Інформаційна база аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості

Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання є дуже важливою частиною процесу управління підприємством, оскільки він надає менеджерам своєчасну та важливу інформацію про поточний стан підприємства, перспективи та можливості покращення, якщо це необхідно, або резерви для подальшого збільшення. Але головним завданням є забезпечення підприємства інформаційною базою для проведення повного фінансового аналізу та отримання економічно достовірних показників і повної картини підприємства.

Інформація, яка підтримує аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства, розробляється як набір ключових початкових значень, які є основою для відповідних оцінок і прогнозів. У той же час важливо переконатися, що дані, які використовуються як база даних, відображають деталі діяльності підприємства.

В якості важливого джерела інформації з метою аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості виступає інформаційна одиниця, яка містить дані про кредиторів і дебіторів, а також платоспроможності та ліквідності організації, яка отримала назву «операційний норматив заборгованості» [63].

Достовірність результатів аналізу розрахунків з дебіторами і кредиторами господарства багато в чому залежить від якості використовуваної інформації. Всі джерела даних для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості діляться на планово-нормативні, облікові, звітні та поза облікові [32].

Планово-нормативні джерела поділяються на: поточні перспективні, оперативні плани, нормативні матеріали, кошториси. Планові дані використовуються, як база порівняння при оцінці поточного стану підприємства.

До облікової інформації належать дані, які відображені в бухгалтерському, фінансовому, статистичному обліку, первинній обліковій документації.

Бухгалтерська звітність – уніфікована система даних про майновий та фінансовий стан підприємства та результати його діяльності, складені на основі даних бухгалтерського обліку за встановленими форматами.

Бухгалтерська звітність дає достовірну та повну картину фінансового стану підприємства, фінансові результати його діяльності та змін у фінансовому стані.

Показники бухгалтерської звітності дають змогу аналізувати економічний потенціал, результати діяльності та її ефективність в цілому. Інформація, що відображається у звітах, потрібна як зовнішнім, так і внутрішнім користувачам підприємства з метою оперативного управління та розробки важливих рішень.

Кожна складова бухгалтерської звітності повинна містити такі дані:

- найменування складової;
- зазначення звітної дати або звітного періоду, за який складено бухгалтерську звітність;
- найменування організації із зазначенням її організаційно-правової форми;
- формат подання числових показників бухгалтерської звітності [65].

Слід зазначити, що бухгалтерський баланс характеризує стан активів та пасивів підприємства та джерела їх створення на певний момент часу і є

статичним за змістом. Звичайно, можна виявити його динаміку, використовуючи в аналізі показники багатоперіодного балансу, але приватні зміни неможливі без додаткової внутрішньої інформації.

Згідно до закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [19] фінансова звітність – звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивої та об'єктивної інформації про фінансовий стан, результати господарської діяльності та рух грошових коштів підприємства для прийняття рішень.

Фінансова звітність складається з:

- баланс (звіт про фінансовий стан) форма № 1;
- звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) форма № 2;
- звіт про рух грошових коштів (за прямим або непрямим методом) форма № 3;
- звіт про власний капітал, форма № 4;
- примітки до річної фінансової звітності.

За допомогою фінансової звітності форми № 1 – баланс, в активі можна знайти всі дані для аналізу дебіторської заборгованості, в пасиві для кредиторської заборгованості. Також для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості використовуються і всі інші форми фінансової звітності.

Звіт про фінансові результати представляє доходи, витрати та фінансовий результат діяльності підприємства. Звіт про власний капітал розкриває зміни в складі власного капіталу протягом звітного періоду. Форма № 4 фінансової звітності показує всі надходження та видатки грошових коштів у результаті діяльності підприємства протягом звітного періоду. Примітки до річної фінансової звітності розкривають детальніше кожен статтю балансу. Розглядаючи

дебіторську заборгованість у примітках відображається детальний аналіз заборгованості в розрізі груп споживачів, тобто можна дізнатися заборгованість населення, промислових споживачів, споживачів за розподіл електроенергії та інших груп. Відповідно і кредиторську заборгованість можна розглянути детальніше, в примітках зазначено декілька головних контрагентів підприємства та заборгованість перед ними.

Джерелами інформації для економічного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, крім форм бухгалтерської фінансової звітності, можуть служити:

- бюджети виробництва та реалізації продукції;
- дані оперативних планів і звітів;
- реєстри бухгалтерського обліку;
- акти звірок заборгованостей організації;
- управлінські звіти тощо [64].

До поза облікових джерел інформації включають документи, що описують зовнішнє середовище підприємства та результати спеціалізованих досліджень. Крім того, «позаоблікових джерел» включають іншу інформацію, яку можна корисно проаналізувати в процесі обґрунтування управлінських рішень:

- інформація, що відображає зміни в національній економічній політиці за аналізований період;
- офіційні дані, що використовуються в господарській діяльності (наприклад, рішення загальних зборів акціонерів);
- господарсько-правові документи, такі як контракти, угоди, рішення судових органів, скарги та інші;
- інформація про конкурентів;
- дані про кон'юктуру ринку ресурсів, товарів та послуг;
- інформація про ключових бізнес-партнерів;

- інформація про конкурентів.

Зрушення в сумі дебіторської заборгованості супроводжують фінансові потоки підприємства, що дозволяє оцінити вартість і оборотність дебіторської заборгованості для визначення її вартості при застосуванні доходного підходу. Важливим джерелом необхідної детальної інформації є розшифровка звіту, яка відображає детальну характеристику показників, які беруть участь у аналізі та розрахунку показників фінансово-господарської діяльності підприємства.

Основні джерела інформації для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства включають такі форми бухгалтерського обліку: баланс організації, звіти про фінансові результати та інші додатки до балансів і звітів про фінансові результати. Детальна інформація про діяльність підприємства в бухгалтерській (фінансовій) звітності дозволяє зацікавленим користувачам визначити справжній фінансовий стан підприємства, здійснити оцінку ризиків господарської діяльності. Якщо бухгалтери приділяють пильну увагу цьому процесу, фінансова звітність підприємства за своєю суттю буде порівнянною, послідовною та надійною з часом. Це дозволяє компаніям та їхнім зацікавленим сторонам отримати кращу видимість і приймати рішення на основі фінансових показників організації.

Показники, сформовані з внутрішніх джерел інформації, поділяються на дві основні групи:

- показники фінансового обліку підприємства;
- показники управлінського обліку підприємства.

Інформація, яка використовується для аналізу фінансового стану підприємства, можна розділити на відкриту та закриту (конфіденційну) інформацію залежно від її доступності. Інформація, що міститься в бухгалтерській та статистичній звітності, перетинає корпоративні межі, тому є відкритою.

Кожне підприємство розробляє планово-прогнозні показники, нормативи, ставки та ліміти, а також системи оцінки та регулювання фінансової діяльності. Дана інформація є комерційною таємницею та в деяких випадках є «ноу-хау», і відповідно до чинного законодавства, керівництво підприємства має право зберігати цю інформацію в таємниці. Перелік даної інформації визначається керівником підприємства.

Для аналізу фінансового стану також може бути використана нормативно-правова та планова інформація, дані про інвестиційні та фінансові програми та проекти, зведені та окремі кошториси, розрахунки. Вони дають змогу визнати невідповідність фактично досягнутого значення фінансових показників плановому рівню.

Дані фінансової звітності служать не тільки для оцінки результатів звітного періоду, а й є основою для його прогнозування. Тому інформація про фінансовий стан та результати діяльності часто використовуються як основа для прогнозування майбутнього фінансового стану.

Таким чином, визначивши інформаційну базу для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості в наступному пункті дипломної роботи доцільно розглянути порядок проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості.

2.3. Порядок проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості

Дебіторська та кредиторська заборгованість є невід'ємною складовою фінансово-господарської діяльності підприємства. Для ефективного функціонування підприємством управління дебіторською та кредиторською заборгованістю має велике значення. Для дослідження ефективності управління

застосовується аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на основі фінансової звітності підприємства.

Наукові товариства висловлюють різні думки щодо аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості в процесі прийняття управлінських рішень. Зазначені недоліки свідчать про відсутність єдиного підходу до методу аналізу дебіторської заборгованості та необхідність його подальшого розвитку та вдосконалення. Методика проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості деяких експертів-науковців представлена в таблиці 2.2 та 2.3 відповідно.

Таблиця 2.2

Трактування методики аналізу дебіторської заборгованості різними науковцями [33]

Автор	Методика проведення аналізу дебіторської заборгованості	Виявлені недоліки
1	2	3
Гнатенко Є.П. [56]	Аналіз динаміки, структури за термінами і видами виникнення для виявлення прострочених та безнадійних боргів, порівняльний аналіз з кредиторською заборгованістю.	Проблема вивчення причин виникнення кожного виду дебіторської заборгованості, виходячи із конкретної ситуації на підприємстві.
Єдинак Т.С. [57]	Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості, класифікація видів заборгованості для її ефективного управління, визначення суми резерву сумнівних боргів.	Проблема диверсифікації покупців продукції, суворого планування заборгованості, постійного її моніторингу та застосування сучасних форм її рефінансування.
Попович П.Я. [58]	Аналіз дебіторської заборгованості: динаміка, величина склад і рух. Розглядається сумнівна і безнадійна заборгованість. Аналіз кредиторської заборгованості.	Проблема розробки узгодження кредитної політики підприємства стосовно управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.
Савицька Г.В. [59]	Аналіз причин зміни дебіторської заборгованості. Швидкість інкасації дебіторської заборгованості. Збитки від невчасного її погашення.	Відсутній аналіз кредиторської заборгованості, та розробка узгодження кредитної політики суб'єкта господарювання відносно управління заборгованістю.

Таблиця 2.3

Трактування методики аналізу кредиторської заборгованості різними науковцями [33]

Автор	Методика проведення аналізу кредиторської заборгованості Виявлені недоліки
1	2
Волович О.Б. [51]	Доцільно використовувати методики групування та вертикального аналізу. Розподіляють заборгованість на групи за певними критеріями, які належать насамперед від мети аналізу. Спершу проводять типологічне групування, а потім структурне, яке передбачає обчислення питомої ваги кожної групи в загальній сумі заборгованості підприємства.
Мягих І.М. [52]	Застосування розрахунково-аналітичного методу. На основі даних дебіторської заборгованості і кредиторської заборгованості та факторів, що впливають на них, визначають залежність показників часток дебіторської та кредиторської заборгованостей.
Конон Б. [53]	Використання горизонтального, вертикального, трендового аналізу, методу фінансових коефіцієнтів. Для проведення аналізу спроможності підприємства погашати свої поточні зобов'язання використовується низка коефіцієнтів платоспроможності та ліквідності.
Попович О.В. [54]	Складання організаційно методичної моделі аналізу кредиторської заборгованості. Визначення кладу та структури кредиторської заборгованості підприємства, аналіз відхилень та тенденцій в змінах статей кредиторської заборгованості за ряд років.
Паянок Т.М. [55]	Моделює кредиторську заборгованість за допомогою економетричних методів, а саме регресійного аналізу та аналізу часових рядів.

На основі дослідження та узагальнення наукових підходів правомірно відмітити, що аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей має здійснюватись відповідно до сукупності відповідних правил, методів, способів та певної послідовності його виконання. Ці компоненти разом формують методику проведення аналізу (рис. 2.1).

Згідно із представленою методикою аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості на першому етапі відбувається визначення об'єктів аналізу, постановка завдань та вибір методів аналізу, серед яких найпоширенішими є: методи порівняння та групування, балансовий метод, методи детермінованого та стохастичного аналізу, графічний метод.

Рис. 2.1. Методика аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства [34]

Постановка завдань аналізу полягає в наступних діях:

- збір та обробка даних, які показують кредитну історію дебіторів підприємства, визначення основних умов кредитування та способів погашення кредиту кожному позичальнику;
- визначення частки дебіторської заборгованості в межах оборотних активів;
- аналіз структури та змін в динаміці дебіторської та кредиторської заборгованості;
- контроль за термінами погашення заборгованості;

- розрахунок та оцінка динаміки змін показників заборгованості та визначення їхнього впливу на фінансове становище підприємства;
- зіставлення обсягів та тривалості обороту дебіторської та кредиторської заборгованості;
- розроблення заходів для оптимізації обсягу дебіторської та кредиторської заборгованості.

Другий етап передбачає збір та систематизацію інформації про дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства на підставі первинних документів, облікових реєстрів та фінансової звітності.

На третьому етапі, у процесі безпосереднього аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості рекомендується дослідити:

- горизонтальний та вертикальний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей (оцінюється склад, структура та динаміка усіх видів заборгованостей);
- проводиться аналіз показників, які характеризують стан дебіторської та кредиторської заборгованості (відносять коефіцієнти оборотності, періоди погашення заборгованості);
- аналіз банківського кредиту та внутрішньо кредиторської заборгованості.

На четвертому етапі аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей результати досліджень необхідно узагальнити та систематизувати, сформулювати відповідні висновки щодо їх стану на підприємстві [35].

П'ятий етап передбачає прийняття управлінських рішень щодо оптимізації обсягів та структури дебіторської і кредиторської заборгованості, зменшення їх накопичення.

Наступним етапом аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості доцільно провести аналіз показників. Аналіз показників дебіторської та

кредиторської заборгованості за сучасними економістами представлений в таблиці 2.4 та 2.5 відповідно. Під час розрахунку нижче перелічених показників використовуються дані з фінансової звітності протягом декількох років.

Аналіз кредиторської та дебіторської заборгованості вчасно дозволяє оцінити ефективність кредитної політики та надання знижок покупцям, визначає кроки, які необхідно здійснити для погашення боргів, а також дозволяє прогнозувати майбутні надходження підприємства.

Таблиця 2.4

Підходи до розрахунку показників для аналізу дебіторської заборгованості підприємства за сучасними науковцями

Автор	Назва показника	Порядок розрахунку	Значення показника
1	2	3	4
Булат Г.В., Демченко Т.А. [47]	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$K_{об. д.} = \frac{\text{чистий дохід}}{\text{Середня дебіторська заборгованість за звітний період (Дс)}}$	Демонструє скільки разів дебітори погасили свої зобов'язання перед підприємством.
	Середній термін оборотності дебіторської заборгованості	$360 / \text{Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості}$	Вказує на період, протягом якого компанія використовує кошти своїх дебіторів.
	Частка дебіторської заборгованості у загальному обсязі поточних активів підприємства	$\frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Поточні активи підприємства}} \text{ та помножити на } 100 \%$	Дає змогу оцінити питому вагу дебіторської заборгованості в частині всіх поточних активів, рівень її динаміку протягом досліджуваного періоду. Чим вищий даний показник, тим менш мобільною є структура майна підприємства.
Кручак Л.В. [33]	Питома вага сумнівної заборгованості в складі дебіторської заборгованості	$\frac{\text{Сумнівна заборгованість}}{\text{Дебіторська заборгованість}} \text{ та помножити на } 100 \%$	Цей показник характеризує «якість» дебіторської заборгованості підприємства. Тенденція його зростання свідчить про зниження ліквідності.

На практиці при аналізі дебіторської та кредиторської заборгованості важливо стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості. Значні надлишки дебіторської заборгованості над кредиторською заборгованістю або навпаки ставлять під загрозу фінансову стійкість підприємства та вимагають для залучення додаткові джерела фінансування.

Таблиця 2.5

Підходи до розрахунку показників для аналізу кредиторської заборгованості підприємства за сучасними науковцями

Автор	Назва показника	Порядок розрахунку	Значення показника
1	2	3	4
Івахненко В.М. [48]	Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	$K_{сдк} = \frac{\text{Дебіторська заборгованість (Дз)}}{\text{Кредиторська заборгованість (Кз)}}$	Визначає величину дебіторської заборгованості, що доводиться на 1 грн. кредиторської (причому оптимальне значення коефіцієнта варіюється від 0,9 до 1,0, тобто кредиторська заборгованість повинна не більше ніж на десять відсотків перевищувати дебіторську).
	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$K_{об.к.} = \frac{\text{Грошові кошти (Гк)}}{\text{Середня кредиторська заборгованість за звітний період (Кс)}}$	Показує збільшення або зменшення комерційного кредиту, який надається підприємству (збільшення коефіцієнта означає збільшення швидкості оплати заборгованості, зменшення – показує збільшення купівлі в кредит).
	Середній термін оборотності кредиторської заборгованості	$360 / \text{Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості}$	Вказує на період, протягом якого компанія використовує кошти своїх постачальників і підрядників.
Мних Є.В. [49]	Середня тривалість використання кредиторської заборгованості в обороті підприємства	Середні залишки кредиторської заборгованості за звітний період / Загальна сума обороту за розрахунками з кредиторами	Визначає середню тривалість використання позикових коштів, а не тривалість обороту, на відміну від коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості в днях.

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4
Попович П. Я. [49]	Оборот кредиторської заборгованості	Сума закупівель / Сальдо кредиторської заборгованості	Показує кількість оборотів, які здійснила кредиторська заборгованість протягом року.
	Тривалість обороту кредиторської заборгованості	Сальдо кредиторської заборгованості / сума закупівель	Вказує на період, протягом якого компанія використовує кошти своїх постачальників і підрядників (оцінює ефективність управління кредиторською заборгованістю).
Савицька Г. В. [50]	Тривалість використання кредиторської заборгованості	Середні залишки кредиторської заборгованості – дні звітної періоду / Сума погашення кредиторської заборгованості за звітний рік	Показує середнє число днів, необхідних для розрахунків з постачальниками і підрядниками та іншими суб'єктами-кредиторами, які обслуговують поточну діяльність підприємства в частині придбання.
	Коефіцієнт оборотності за виданими вексями	Сума погашених зобов'язань за вексями виданими / Середнє сальдо за рахунком «Векселі видані»	Показує ту частину боргових зобов'язань, несвоєчасне погашення яких призведе до опротестування векселів, виданих підприємством, а отже, до додаткових витрат і втрати ділової репутації.
	Тривалість заборгованості за виданими вексями	Середнє сальдо за рахунком «Видані векселі» - Дні періоду / Сума погашених зобов'язань за вексями за період, що аналізується	Фактичне значення тривалості вексельного боргу порівнюють зі середніми термінами платежів, обумовлених у вексях, і з'ясовують причини прострочення платежів по вексях, а також суму додатково сплачених санкцій.
	Порівняння суми дебіторської і кредиторської заборгованості	Сума дебіторської заборгованості на звітну дату / Сума кредиторської заборгованості на звітну дату	Розмір показника характеризує мінімальну суму на поповнення оборотних коштів; значення коефіцієнта повинно бути менше 1,0 (від'ємне значення показника свідчить про відсутність оборотних коштів, а його високе значення показує, що ресурси заморожені в оборотних коштах).

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4
Маркова Т.Д., Кулік Н. М. [49]	Коефіцієнт середньої оборотності кредиторської заборгованості	Собівартість проданих товарів / Середня заборгованість	Показує скільки потрібно оборотів для оплати виставлених рахунків.
	Середня кількість днів заборгованості	365 / Коефіцієнт заборгованості	Характеризує скільки днів кожна одиниця заборгованості приймає участь у виробничому процесі.
	Коефіцієнт «Заборгованість/ власний капітал»	Сукупні зобов'язання (без довгострокової заборгованості) / Власний капітал	Характеризує співвідношення залученого і власного капіталу у структурі капіталу підприємства.

Слід проаналізувати ліквідність дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства з урахуванням умов платежу, що дозволить розробити ефективні напрямки кредитної та інкасаційної політики підприємства.

Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості надає перспективу оптимізувати обсяги та структуру заборгованостей, зменшити накопичення заборгованостей, розробити заходи щодо зменшення впливу факторів та критеріїв інфляції, на підставі яких можна оцінити дебіторів та кредиторів, а також розглянути умови кредитування.

Таким чином, основною метою аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості є виявлення негативних тенденцій у фінансовому становищі підприємства з метою покращення ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Висновки до розділу 2

Отже, у другому розділі дипломної роботи було розглянуто питання місця аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості в системі фінансово-економічного аналізу. Було виявлено, що аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості є важливою частиною фінансового аналізу підприємства, що дає можливість визначити не тільки показники поточної і перспективної платоспроможності підприємства, а й фактори, що впливають на її динаміку, також оцінити кількісні та якісні тенденції зміни фінансового стану підприємства в майбутньому.

Визначаючи інформаційну базу для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, дослідили, що найголовнішим джерелом аналізу є бухгалтерська та фінансова звітність. Адже дані первинного обліку дають змогу більш точно розрахувати всі показники та провести детальний аналіз заборгованості і в майбутньому прийняти досконалі рішення для ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Досліджуючи методику проведення аналізу дебіторської заборгованості за різними науковцями можна стверджувати, що це аналіз динаміки, структури за різними видами класифікацій заборгованості для її ефективного управління. Методика проведення аналізу кредиторської заборгованості розглядається, як аналіз заборгованості з використанням горизонтального, вертикального, трендового та методу фінансових коефіцієнтів. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості складається з 5 етапів: починаючи з визначення об'єкту аналізу, постановки завдань, аналізу структури та динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості, закінчуючи прийняттям рішень для покращення стану заборгованості та оптимізації їх величин.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»

3.1. Оцінювання фінансово-економічної діяльності АТ «Полтаваобленерго»

Одним із монополістів на території Полтавської області є АТ «Полтаваобленерго». Товариство працює в галузі енергетики, а саме займається розподілом електричної енергії.

Товариство є правонаступником державної акціонерної енергопостачальної компанії «Полтаваобленерго», заснованої у формі відкритого акціонерного товариства відповідно до наказу Міністерства енергетики та електрифікації України від 28 липня 1995 року № 132, шляхом перетворення державного енергопостачального підприємства у державну акціонерну енергопостачальну компанію «Полтаваобленерго» відповідно до Указу Президента України № 282/95 від 04 квітня 1995 року «Про структурну перебудову в електроенергетичному комплексі України» [37].

На момент заснування підприємства його одним засновником була держава, а саме Міністерство енергетики України. В той час коли Статут підприємства був офіційно зареєстрований і на його основі було визначено, що акціонерами підприємства є фізичні та юридичні особи, які володіють акціями підприємства у процесі приватизації та в інших випадках, які передбачені законодавством.

У складі підприємства – 4 об'єднані філії та 24 дільниці з центральним офісом у місті Полтава.

Кременчуцька об'єднана філія, до складу якої входять такі дільниці: Великокохнівська, Глобинська, Кобеляцька, Козельщинська, Горішньоплавнівська, Семенівська.

Лубенська об'єднана філія, до складу якої входять такі дільниці: Гребінківська, Оржицька, Пирятинська, Хорольська, Чорнухинська.

Миргородська об'єднана філія, до складу якої входять такі дільниці: Гадяцька, Зіньківська, Красногорівська, Лохвицька, Шишацька.

Полтавська об'єднана філія, до складу якої входять такі дільниці: Диканська, Карлівська, Котелевська, Машівська, Новосанжарська, Полтавська дільниця районних електромереж, Решетилівська, Чутівська [38].

Структура АТ «Полтаваобленерго» складається з виробничих служб, цехів та відділів поділених за напрямками роботи:

- підрозділи з дистрибуції;
- підрозділи з розподілу електроенергії;
- сервісний центр обслуговування клієнтів;
- підрозділи з капітального будівництва та інвестицій;
- підрозділи з забезпечення діяльності;
- підрозділи з захисту активів;
- підрозділи по роботі з персоналом;
- підрозділи з охорони праці;
- підрозділи з правової роботи;
- підрозділи з інформаційних технологій;
- фінансові підрозділи [39].

Вищим органом АТ «Полтаваобленерго» є загальні збори акціонерів. Керівними органами є Наглядова рада, Правління Товариства та Ревізійна комісія [39].

Управління АТ «Полтаваобленерго» забезпечує відповідний управлінський персонал, організаційна структура якого представлена в додатку Г.

Метою діяльності підприємства є задоволення потреб ринку в продукції, роботах і послугах підприємства, розширення сфери діяльності, підвищення його

конкурентоспроможності, ефективне управління майном підприємства, отримання прибутку та його використання для подальшого розвитку підприємства.

Підприємство здійснює будь-яку фінансово-господарську діяльність, передбачену законодавством України у відповідній сфері діяльності.

Головною діяльністю АТ «Полтаваобленерго» є розподіл електричної енергії. Проте підприємство щороку розширює перелік своєї діяльності, тому проаналізувавши Статут підприємства можна зазначити наступні види діяльності підприємства:

- вироблення теплової енергії на теплових електростанціях;
- транспортування теплової енергії, транспортування основними та розподільчими системами опалення;
- розвиток електромереж по регіонах та за його межами;
- ремонт та обслуговування електросистем;
- виробництво, ремонт і технічне обслуговування засобів вимірювання та контролю;
- контроль за виконання споживачами електроенергії згідно чинного законодавства та проведення моніторингу технічного стану споживчих електроприладів та споживчих матеріалів;
- виконання проектно-будівельних робіт;
- надання транспортних послуг;
- виконання ремонтних та технічних робіт по обслуговуванню електрообладнання;
- здійснення землеустрою відповідно до діючого законодавства України, а саме: розробка технічної документації для складання державних актів на право приватної власності на землю та права тимчасового користування землею;

- проведення навчання з метою підвищення професійного рівня та підвищення кваліфікації робітників;
- організація роботи з техніки безпеки, впровадження надійних методів роботи під час виробничо-господарської діяльності на підприємстві;
- випуск, купівля та продаж цінних паперів.

Деякі з вищенаведених видів діяльності потребують спеціального дозволу для її проведення, тому підприємство лише після отримання відповідного дозволу має право займатися відповідною діяльністю.

Підприємство у процесі господарської діяльності встановлює вільні ціни, проте дотримується державних фіксованих цін відповідно до вимог законодавства.

Відносини між підприємством та іншими юридичними та фізичними особами в усіх видах діяльності здійснюються на підставі договорів.

АТ «Полтаваобленерго» є єдиним засновником ТОВ «Полтаваенергозбут» та ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ», проте в червні 2020 року підприємство розділило статутний капітал даних підприємств між собою та вони почали функціонувати як окремі підприємства. На основі цього підприємство втратило контроль над своїми дочірніми підприємствами. Проте на даний час саме ці підприємства є головними контрагентами АТ «Полтаваобленерго».

На базі підприємства створений власний Кол-центр. Фахівці Кол-центру консультують споживачів у всьому спектрі їхніх відносини з енергорозподільною компанією. Працівники Кол-центру обслуговують споживачів, приймають та опрацьовують заяви споживачів, надають відповідні поради, здійснюють оформлення документів, координують роботу інших спецслужб здійснювати моніторинг виконання угод про приєднання та надання послуг підприємства.

Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є стабільність його діяльності в довгостроковій перспективі. В свою чергу, вона відповідає загальній фінансовій структурі підприємства та ступенем залежності від кредиторів. Одним із найголовніших показників фінансового стану є

ліквідність та платоспроможність.

Під платоспроможністю розуміється здатність повністю та своєчасно виконувати вимоги постачальників, вчасно повертати кредити та позики, здійснювати виплати працівникам підприємства та надсилати платежі до бюджету.

Ліквідність підприємства – це показник, що характеризує спроможність суб'єкта господарювання проводити розрахунки за своїми зобов'язаннями як за рахунок наявних грошових коштів, так і за рахунок грошових коштів, отриманих від реалізації окремих елементів майна підприємства [40].

Аналіз показників ліквідності та платоспроможності представлений у таблиці 3.1. Методика розрахунку даних показників наведена в додатку Д.

Таблиця 3.1

Показники ліквідності та платоспроможності АТ «Полтаваобленерго» за 2020–2022 рр., грн./грн.

№ п/п	Показник	2020	2021	2022	Відхилення	
					2021-2020	2022-2021
1	2	3	4	5	6	7
2	Коефіцієнт ліквідності (покриття)	0,69	1,19	1,47	0,50	0,28
3	Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності	0,64	1,10	1,32	0,46	0,22
4	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,26	0,77	0,44	0,52	-0,33
5	Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості	0,32	0,21	0,77	-0,11	0,56
6	Коефіцієнт загальної платоспроможності	2,67	3,12	3,49	0,44	0,38
7	Коефіцієнт втрати платоспроможності	0,39	0,72	0,81	0,33	0,09

Проведений аналіз показників ліквідності та платоспроможності АТ «Полтаваобленерго» засвідчив, що підприємство є ліквідним. Адже більшість з показників знаходяться вище нормативних значень.

Коефіцієнт ліквідності (покриття) має тенденцію до збільшення, але показник не досягає нормативного значення. Це свідчить, що на підприємстві поточні активи не повністю покриваються короткостроковими зобов'язаннями.

Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності протягом 2020-2022 років збільшується та знаходиться вище нормативного значення. В свою чергу, це свідчить про здатність підприємства за рахунок високоліквідних активів погашати свої короткострокові зобов'язання.

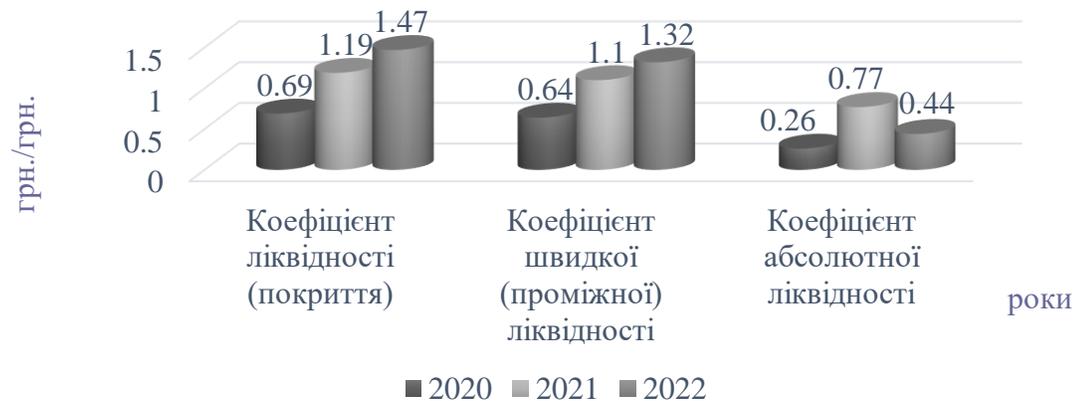

Рис. 3.1. Динаміка показників ліквідності АТ «Полтаваобленерго» у 2020–2022 рр., грн./грн.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності лише у 2021 році має значення вище нормативного, та свідчить про швидке погашення поточних зобов'язань, проте у 2022 році показник зменшується, тому на підприємстві знижується швидкість погашення поточних зобов'язань.

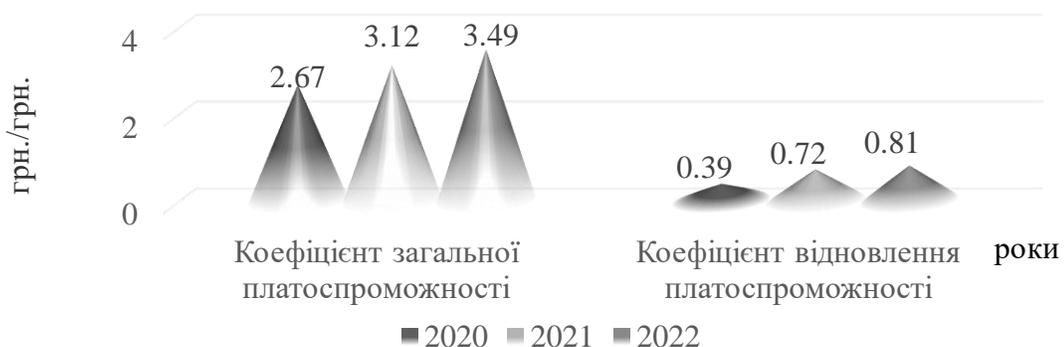

Рис. 3.2. Динаміка показників платоспроможності АТ «Полтаваобленерго» у 2020–2022 рр., грн./грн.

Коефіцієнт загальної платоспроможності протягом досліджуваного періоду має тенденцію до збільшення, показник знаходиться вище нормативного значення 2, тому слід вважати, що підприємство є платоспроможним.

Коефіцієнт втрати платоспроможності має значення нижче нормативного 1, тому це свідчить про можливість втратити платоспроможності на підприємстві принаймні в найближчі 3 місяці.

Наступним показником фінансового стану є фінансова стійкість підприємства. Під фінансовою стійкість розглядається спроможність підприємства здійснювати діяльність за рахунок власних коштів, забезпечувати рівновагу активів та пасивів в умовах бізнес середовища. Аналіз показників фінансової стійкості АТ «Полтаваобленерго» представлений в таблиці 3.2. Методика розрахунку даних показників наведена в додатку Д.

Таблиця 3.2

Основні показники фінансової стійкості АТ «Полтаваобленерго»
за 2020–2022 рр., грн./грн.

№ п/п	Показник	2020	2021	2022	Відхилення	
					2021-2020	2022-2021
1	2	3	4	5	6	7
1	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,63	0,70	0,73	0,07	0,02
2	Коефіцієнт автономії	0,63	0,68	0,71	0,05	0,03
3	Коефіцієнт фінансової залежності	1,60	1,47	1,41	-0,12	-0,07
4	Коефіцієнт фінансового ризику	0,60	0,47	0,40	-0,12	-0,07
5	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,18	0,08	0,18	0,27	0,10
6	Коефіцієнт покриття запасів	-27,21	-11,31	-4,98	15,90	6,33
7	Коефіцієнт загальної заборгованості	0,59	0,44	0,38	-0,16	-0,06
8	Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	1,67	2,12	2,48	0,44	0,37

Аналізуючи показники фінансової стійкості АТ «Полтаваобленерго» виявлено, що частина показників знаходиться в межах нормативного значення, а інша частина нижче нормативного значення або від'ємна.

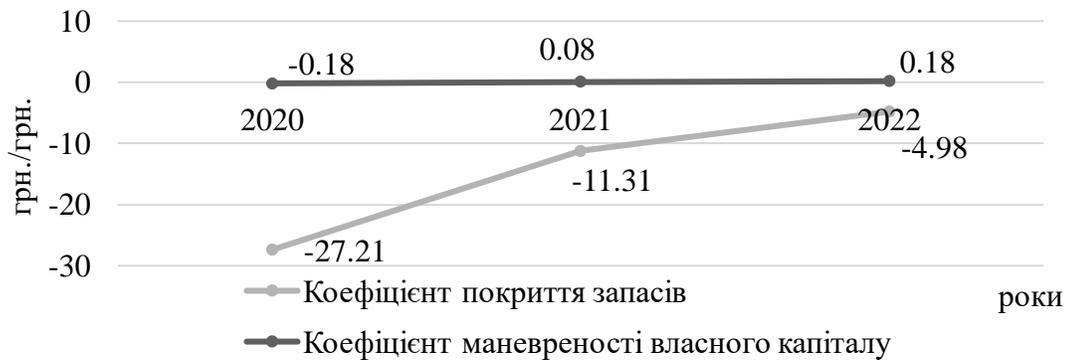

Рис. 3.3. Динаміка показників фінансової стійкості АТ «Полтаваобленерго» у 2020–2022 рр., грн./грн.

Показники маневреності власного капіталу та покриття запасів протягом досліджуваного періоду мають від’ємні значення, тобто знаходяться нижче нормативних. Проте спостерігається позитивна динаміка, адже показники зростають. Від’ємне значення коефіцієнта маневреності власного капіталу свідчить, про зменшення можливості вільно маневрувати власними коштами на підприємстві. Показник покриття запасів має низькі значення за рахунок низьких значення запасів, тому це свідчить про недостатню кількість джерел для підтримки виробничого процесу на підприємстві.

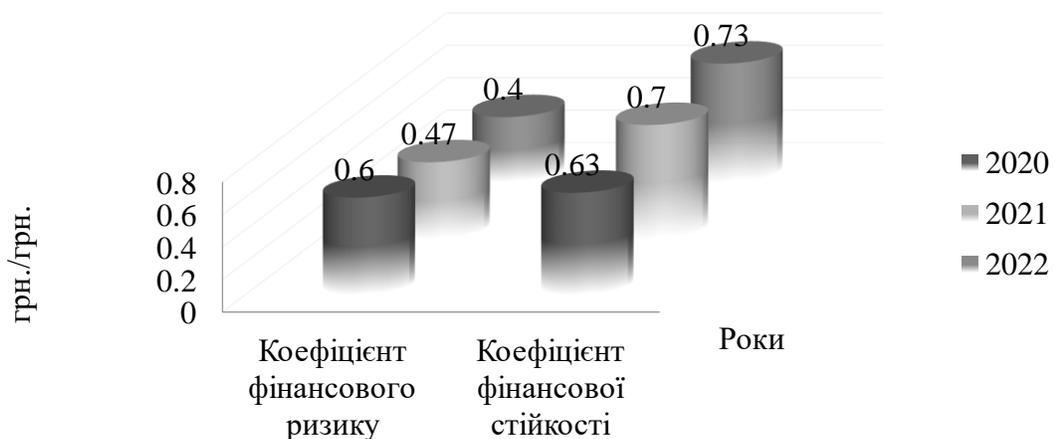

Рис. 3.4. Динаміка показників фінансової стійкості АТ «Полтаваобленерго» у 2020–2022 рр., грн./грн.

За допомогою коефіцієнта фінансового ризику виявлено, що на підприємстві зростає залежність від зовнішніх кредиторів, і тому знижується фінансова стійкість, що негативно впливає на підприємство. Проте аналізуючи коефіцієнт фінансової стійкості спостерігається тенденція до збільшення, та показники знаходять наближено до нормативного значення 0,85-0,90. Це говорить неповне використання можливостей компанії, для підвищення необхідно залучати більше додаткових позикових коштів, щоб покращити виробничу та збутову діяльність.

Таким чином, на основі показників фінансової стійкості виявлено, що АТ «Полтавобленерго» має не стійкий фінансовий стан. Тому доцільно визначити тип фінансової стійкості підприємства на основі трикомпонентного показника (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Класифікація типу фінансової стійкості підприємства
АТ «Полтаваобленерго» за 2020–2022 роки, тис. грн.

№ п/п	Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	1	2	3	4
2	Загальна величина запасів	38 302	66 650	115 855
3	Наявність власних коштів	-249 619	86 280	314 144
4	Наявність власних та довгострокових позикових коштів (робочий капітал)	-246 470	145 183	365 696
5	Наявність загальних коштів	-246 470	145 183	365 696
6	$\Phi_B = B - Зп$	-287 921	19 630	198 289
7	$\Phi_{ВД} = ВД - Зп$	-284 772	78 533	249 841
8	$\Phi_{ЗК} = ЗК - Зп$	-284 772	78 533	249 841
9	Трикомпонентний показник фінансової стійкості $S(\Phi) = \{S1(\pm\Phi_B), S2(\pm\Phi_{ВД}), S3(\pm\Phi_{ЗК})\}$	{0,0,0}	{1,1,1}	{1,1,1}

Розрахувавши трикомпонентний показник фінансової стійкості АТ «Полтаваобленерго» виявлено, що підприємство у 2020 році слід віднести до четвертого типу фінансової стійкості – кризовий фінансовий стан. Адже підприємство не здатне повністю покривати запаси власними оборотними коштами і тому підприємство постійно залучає фінансування зовнішніх

кредиторів. Проте у 2021-2022 роках ситуація покращується за рахунок зростання власних коштів на АТ «Полтаваобленерго». Підприємство слід віднести до першого типу фінансової стійкості – абсолютна фінансова стійкість. Підприємство повністю покриває запаси власними оборотними коштами, поточна діяльність не залежить від зовнішніх кредиторів, але це може свідчити про те, що підприємство або не бажає або немає можливості використовувати зовнішні джерела коштів для операційної діяльності.

Аналізуючи фінансову діяльність підприємства доцільно звернути увагу на фінансовий результат від діяльності підприємства та рентабельність. Адже вони є кінцевим результатом діяльності підприємства. Аналіз формування фінансових результатів підприємства АТ «Полтаваобленерго» представлений в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Аналіз формування фінансових результатів АТ «Полтаваобленерго» за
2020-2022 рр., тис. грн.

№ п/п	Показник	Розрахунок	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абс. Відх. (2021-2020)	Абс. Відх. (2022-2021)
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		2 528 819	2 923 593	2 854 195	394 774	-69 398
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)		2 071 163	2 551 017	2 566 169	479 854	15 152
3	Валовий прибуток	(p1-p2)	457 656	372 576	288 026	-85 080	-84 550
4	Інші операційні доходи		121 150	326 393	210 801	205 243	-115 592
5	Сумарні операційні доходи	(p1+p4)	2 649 969	3 249 986	3 064 996	600 017	-184 990
6	Адміністративні витрати		127 682	139 286	131 273	11 604	-8 013
7	Витрати на збут		0	0	0	0	0
8	Інші операційні витрати		152 576	104 610	46 516	-47 966	-58 094
9	Сумарні операційні витрати	(p2+p6+p7+p8)	2 351 421	2 794 913	2 743 958	443 492	-50 955
10	Прибуток від операційної діяльності	(p5-p9)	298 548	455 073	321 038	156 525	-134 035
11	Дохід від інвестиційної та фінансової діяльності		13018	66816	56382	53 798	-10 434
12	Витрати від інвестиційної і фінансової діяльності		8464	27285	232348	18 821	205 063
13	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	(p10+p11-p12)	303 102	494 604	145 072	191 502	-349 532
14	Витрати з податку на прибуток		38 939	91 088	35 218	52 149	-55 870

Продовження 3.4

1	2	3	4	5	6	7	8
15	Чистий фінансовий результат: прибуток	(p13-p14)	264 163	403 516	109 854	139 353	-293 662
16	Інший сукупний дохід після оподаткування		0	0	0	0	0
17	Сукупний дохід	(p15+p16)	264 163	403 516	109 854	139 353	-293 662

Основою для формування чистого прибутку на підприємстві є чистий дохід та собівартість. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2021 році збільшується на 384 774 тис. грн. та становить 2 923 593 тис. грн., у 2022 році спостерігається зменшення на 69 398 тис. грн.. Собівартість реалізованої продукції протягом 2020-2022 років збільшилась на 495 006 тис. грн..

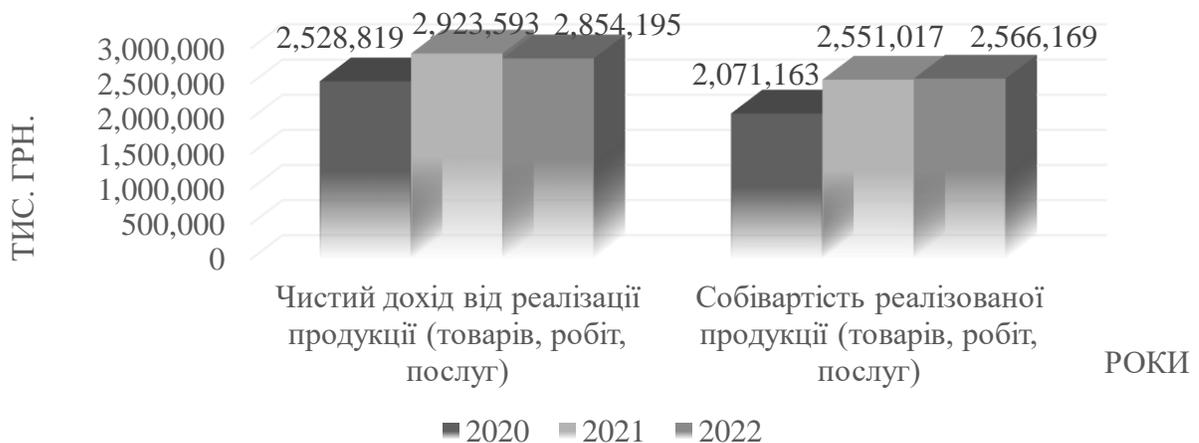

Рис. 3.5. Співвідношення чистого доходу та собівартості від реалізації продукції АТ «Полтаваобленерго» у 2020–2022 рр., тис. грн.

Аналізуючи фінансовий результат АТ «Полтаваобленерго» у 2021 році спостерігається збільшення прибутку на 139 353 тис. грн., але у 2022 році прибуток досить стрімко зменшився на 293 662 тис. грн.. Дана тенденція відбувається за рахунок зменшення чистого прибутку та зростання собівартості на підприємстві у 2022 році. Стосовно інших показників які наведені в таблиці 3.4 спостерігається тенденція відповідна з чистим доходом, тобто у 2021 році відбувається збільшення, а у 2022 році показники зменшуються.

Проаналізувавши фінансовий результат підприємства розрахуємо показники рентабельності. Методика розрахунку показників рентабельності наведена в додатку Д. Результати розрахунку даних показників наведена в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Показники рентабельності АТ «Полтаваобленерго» за 2020-2022 рр., грн./грн.

№ п/п	Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
					2021-2020	2022-2021
1	2	3	4	5	6	7
2	Рентабельність активів	0,13	0,17	0,04	0,04	-0,13
3	Рентабельність власного капіталу	0,20	0,23	0,05	0,03	-0,18
4	Валова рентабельність реалізованої продукції	0,18	0,13	0,10	-0,05	-0,03
5	Операційна рентабельність реалізованої продукції	0,12	0,16	0,11	0,04	-0,04
6	Чиста рентабельність реалізованої продукції	0,10	0,14	0,04	0,03	0,22
7	Рентабельність продукції	0,22	0,15	0,11	-0,07	-0,03
8	Рентабельність продажу	0,18	0,13	0,10	-0,05	-0,03

Розрахувавши показники рентабельності АТ «Полтаваобленерго» спостерігається зменшення всіх показників у 2022 році, що свідчить про погіршення рентабельності на підприємстві. Дана тенденція відбувається за рахунок зменшення прибутку у 2022 році.

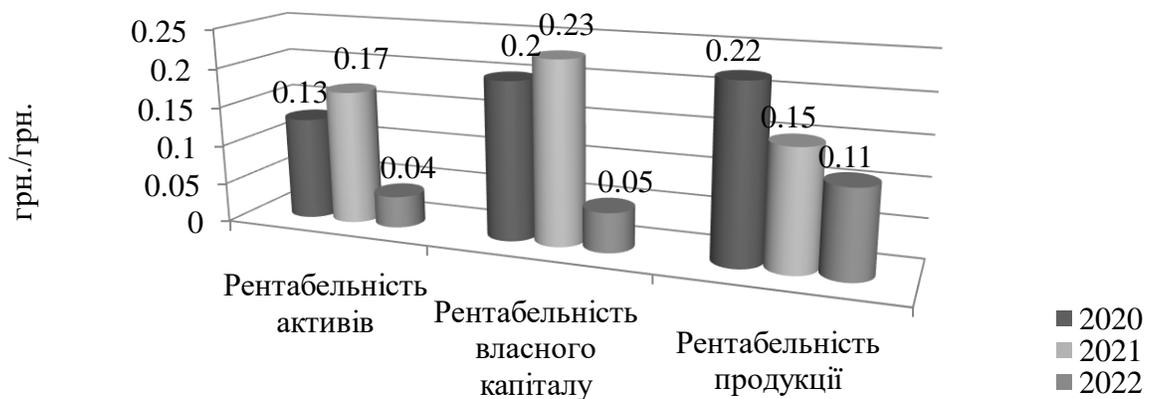

Рис. 3.7. Динаміка показників рентабельності АТ «Полтаваобленерго» за 2020–2022 рр., грн./грн.

Отже, проаналізувавши фінансову стійкість, ліквідність, платоспроможність, фінансовий результат та рентабельність підприємства, виявлено, що у 2021 році підприємство має найкращі показники, але у 2022 році спостерігається погіршення ситуації. Перш за все на підприємстві спостерігається зменшення прибутку, зниження платоспроможності, рентабельності та інших показників. Великий вплив на дану зміну має ведення воєнних дій на території України. Адже, територія Полтавщини, а саме енергетичні об'єкти неодноразово були обстріляні армією російської федерації, тому підприємство самостійно здійснює реконструкцію зруйнованих електростанцій за власний кошт.

Наступним етапом аналізу фінансового стану АТ «Полтаваобленерго» є аналіз динаміки, складу, структури дебіторської та кредиторської заборгованості.

3.2. Аналіз динаміки, складу, структури та ефективності управління дебіторською і кредиторською заборгованістю підприємства

Будь-яке підприємство, в результаті своєї діяльності підтримує відносини з дебіторами та кредиторами. Дебіторська та кредиторська є компонентом балансу підприємства та характеризує його фінансовий стан.

Для будь-якого підприємства дебіторська заборгованість має важливе значення, тому що за своїм змістом вона є інструментом кредитування дебітора за отримані ним товари, надані роботи чи послуги на безвідсотковій основі [41].

Сума дебіторської заборгованості залежить від обсягу продажів, умов розрахунку з покупцями, платіжного доручення покупця, організації моніторингу стану дебіторської заборгованості та претензій на підприємстві.

Збільшення розміру та частки дебіторської заборгованості в оборотних активах свідчить про збільшення заборгованості підприємства перед покупцями або про збільшення продажів, також дана ситуація говорить про неплатоспроможність та банкрутство покупців підприємства.

До головних причин збільшення дебіторської заборгованості можна віднести:

- неплатоспроможність та банкрутство споживачів підприємства;
- дуже високі темпи зростання продажів;
- труднощі під час продажу продукції.

Зменшення дебіторської заборгованості характеризується позитивно, коли воно відбувається у зв'язку з скороченням терміну погашення. Тому, якщо дебіторська заборгованість зменшується за рахунок зменшення відвантаженої продукції, то це буде говорити про зниження ділової активності підприємства.

Збільшення дебіторської заборгованості не завжди є негативним, а зменшення є позитивним. В даному випадку важливо розрізняти нормальну та прострочену заборгованість. Адже прострочена заборгованість створює існування фінансових труднощів, тому що, підприємству не вистачатиме коштів на придбання запасів та виплат заробітної плати працівникам.

Аналіз дебіторської заборгованості підприємства дає можливість оцінити можливу величину доходів, які можна отримати у вигляді штрафів, пені, неустойок від дебіторів, які затримали оплату [41]. Для детального аналізу дебіторської заборгованості слід проаналізувати її склад, динаміку та структуру за допомогою горизонтального та вертикального аналізу (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Аналіз складу, динаміки та структури дебіторської заборгованості

АТ «Полтаваобленерго» за 2020–2022 рр., тис. грн.

№ п/п	Показник	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-)			
		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	2021/2020		2022/2021	
								в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %	в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	115267	45,25	75094	46,56	65871	11,06	-40173	1,31	-9223	-35,50

Продовження табл. 3.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
3	Дебіторська заборгованість за розрахунками:	91743	36,02	44739	27,74	288450	48,44	-47004	-8,28	243711	20,70
4	з бюджетом	59150	23,22	12837	7,96	13	0,00	-46313	-15,26	-12824	-7,96
5	за виданими авансами	32593	12,80	31902	19,78	288437	48,44	-691	6,98	256535	28,66
6	Інша поточна дебіторська заборгованість	47712	18,73	41456	25,70	241132	40,50	-6256	6,97	199676	14,79
7	Усього дебіторська заборгованість	254722	100	161289	100	595453	100	-93433	0	434164	0
8	Частка дебіторської заборгованості у оборотних активах	45,88	-	17,59	-	52,23	-	-28,29	-	34,64	-

Згідно з представленими даними в таблиці частка дебіторської заборгованості в оборотних активах протягом 2020-2022 років збільшується від 45,88 % до 52,23 %, дана тенденція відбувається за рахунок стрімкого зростання оборотних активів протягом досліджуваного періоду. Графічна інтерпретація наведена на рисунку 3.8.

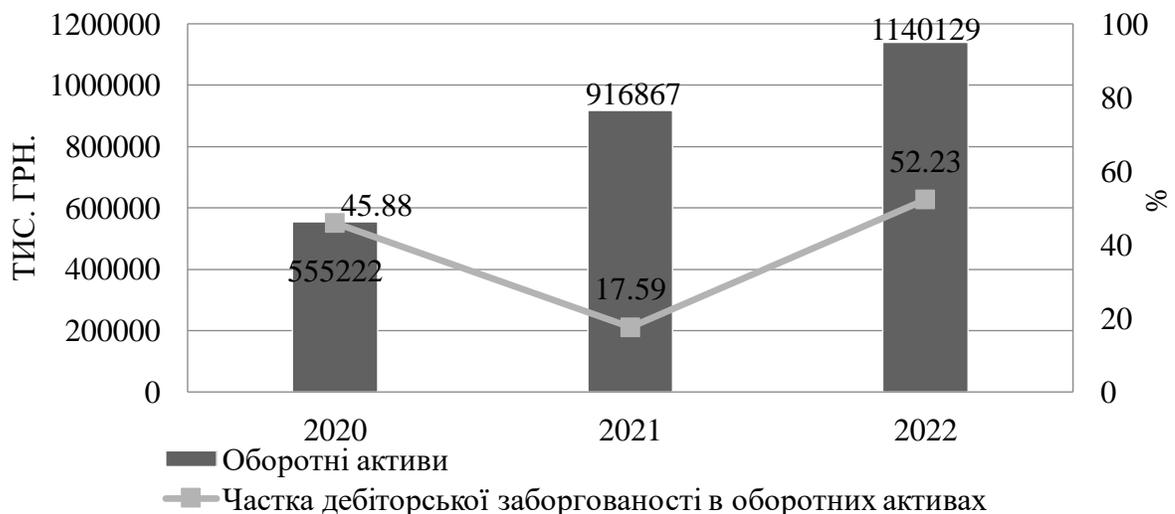

Рис. 3.8 Динаміка частки дебіторської заборгованості в оборотних активах АТ «Полтаваобленерго» за 2020–2022 роки

Дебіторська заборгованість в балансі АТ «Полтаваобленерго» складається з дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги; дебіторської заборгованості за розрахунками, у тому числі з бюджетом та за виданими авансами та інша дебіторська заборгованість.

Розглядаючи структуру дебіторської заборгованості слід зазначити, що у 2020 та 2021 році найбільшу частку складає дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги. У 2020 році частка складає 45,25 %, у 2021 році 46,56 %, проте у 2022 році у структурі дебіторської заборгованості переважає дебіторська заборгованість за виданими авансами та становить 48,44 %.

Структура дебіторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» за 2020–2022 роки наведена на рисунку 3.9.

Рис. 3.9. Структура дебіторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» у 2020–2022 рр., %

Загальна величина дебіторської заборгованості у 2020 році становить 254 722 тис. грн., у 2021 році відбувається зменшення на 93 433 тис. грн. та становить 161 289 тис. грн., а у 2022 році спостерігається стрімке збільшення на 434 164 тис. грн. та становить 595 453 тис. грн.. Стрімке збільшення дебіторської заборгованості у 2022 році відбулося за рахунок значного збільшення дебіторської заборгованості за виданими авансами на 256 535 тис. грн.. Інша поточна

дебіторська заборгованість протягом досліджуваного періоду збільшилась на 193 420 тис. грн..

Проаналізувавши дебіторську заборгованість можна стверджувати, що на АТ «Полтаваобленерго» покращився стан заборгованості, адже протягом досліджуваного періоду величина загальної дебіторської заборгованості зменшилась на 340 731 тис. грн..

Аналізуючи дебіторську заборгованість слід проаналізувати структуру дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги за групами споживачів (табл. 3.7.).

Таблиця 3.7

Структурний аналіз дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги
АТ «Полтаваобленерго» за 2020–2022 рр., тис. грн.

№ п/п	Показник	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-)		Відхилення (+,-)	
		Сума, тис. грн.	Питом а вага, %	Сума, тис. грн.	Питом а вага, %	Сума, тис. грн.	Питом а вага, %	2021/2020		2022/2021	
								в сумі, тис. грн.	в питомі й вазі, %	в сумі, тис. грн.	в питомі й вазі, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги за наступними групами споживачів:	552356	100,00	496738	100,00	479286	100,00	-55618	0,00	-17452	0,00
3	Споживачі електроенергії:	133294	24,13	128535	25,88	123002	25,66	-4759	1,74	-5533	-0,21
4	Житлово-комунальне господарство	127785	23,13	124026	24,97	118680	24,76	-3759	1,83	-5346	-0,21
5	Населення	2498	0,45	1986	0,40	1806	0,38	-512	-0,05	-180	-0,02
6	Промислові споживачі	2764	0,50	2416	0,49	2416	0,50	-348	-0,01	0	0,02
7	Інші споживачі ел. Енергії	247	0,04	107	0,02	100	0,02	-140	-0,02	-7	0,00
8	Споживачі теплоенергії та підігріву води	95201	17,24	81955	16,50	74255	15,49	-13246	-0,74	-7700	-1,01
9	Інші споживачі товарів, робіт, послуг	44159	7,99	43651	8,79	42647	8,90	-508	0,79	-1004	0,11
10	Споживачі за реактивну енергію	4795	0,87	5903	1,19	3690	0,77	1108	0,32	-2213	-0,42

Продовження табл. 3.7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
11	ДП "Енергоринок" за електроенергію	222296	40,25	220465	44,38	219150	45,72	-1831	4,14	-1315	1,34
12	Споживачі за розподіл електроенергії	52611	9,52	15839	3,19	13577	2,83	-36772	-6,34	-2262	-0,36
13	За є/є з метою врегулювання небалансів	0	0,00	390	0,08	2965	0,62	390	0,08	2575	0,54

На основі проведеного аналізу дебіторської заборгованості в розрізі груп споживачів виявлено, що найбільшу частку становлять ДП «Енергоринок», споживачі електроенергії та споживачі теплоенергії.

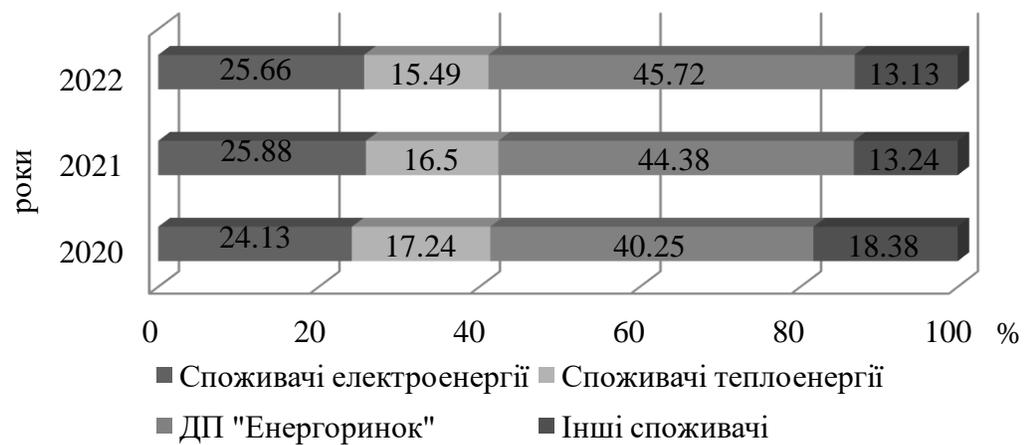

Рис. 3.10. Структура споживачів електроенергії АТ «Полтаваобленерго» у 2020-2022 рр., %

Протягом досліджуваного періоду частка ДП «Енергоринок» в дебіторській заборгованості зменшилась від 45,72 % до 40,25 %. Відповідна ситуація спостерігається з категорією споживачі електроенергії, частка зменшилась з 25,66 % до 24,13 %. Проте частка споживачів теплоенергії збільшилась з 15,49 % до 17,24 % та частка інші споживачів з 13,13 % до 18,38 %.

Окрім дебіторської заборгованості також аналізують кредиторську, яка є більш ефективнішою, ніж використання власного капіталу. Це пояснюється підвищенням відповідальності суб'єкта господарювання перед кредиторами за повернення боргу у встановлений строк [42].

Кредиторська заборгованість є невід'ємною частиною діяльності підприємства та характеризує його фінансовий стан. Позикові кошти та заборгованість належить до кредиторської заборгованості підприємства. У випадку якщо розмір кредиторської заборгованості дуже високий та складає найбільшу частку у валюті балансу, це матиме негативний вплив на господарську діяльність та репутацію підприємства. Тож доцільно проаналізувати склад, динаміку та структуру кредиторської заборгованості за допомогою горизонтального та вертикального аналізу (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Аналіз складу, динаміки та структури кредиторської заборгованості
АТ «Полтаваобленерго» за 2020-2022 рр., тис. грн.

№ п/п	Показник	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-)			
		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	2021/2020		2022/2021	
								в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %	в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	52413	9,41	159112	27,74	97385	13,82	106699	18,33	-61727	-13,92
3	Поточні зобов'язання за розрахунками:	339378	60,91	367059	64,00	417117	59,19	27681	3,08	50058	-4,81
4	за довгостроковими зобов'язаннями	120	0,02	152	0,03	192	0,03	32	0	40	0
5	з бюджетом	41277	7,41	27134	4,73	51945	7,37	-14143	-2,68	24811	2,64
6	з одержаних авансів	247948	44,50	281739	49,12	324982	46,12	33791	4,62	43243	-3,00
7	з позабюджетних платежів	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	зі страхування	9566	1,72	11476	2,00	7711	1,09	1910	0,28	-3765	-0,91
9	з оплати праці	36541	6,56	42632	7,43	28361	4,02	6091	0,87	-14271	-3,41

Продовження табл. 3.8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
10	з учасниками	3926	0,70	3926	0,68	3926	0,56	0	-0,02	0	-0,13
11	із внутрішніх розрахунків	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	Інші поточні зобов'язання	165373	29,68	47400	8,26	190216	26,99	-117973	-21,42	142816	18,73
13	Усього кредиторська заборгованість	557164	100	573571	100	704718	100	16407	0	131147	0
14	Частка кредиторської заборгованості у сукупному капіталі	25,88	-	22,17	-	24,66	-	-3,92	-	10,2	-

Отже, на основі представлених даних в таблиці частка кредиторської заборгованості в сукупному капіталі протягом досліджуваного періоду має тенденцію до зменшення. Графічна інтерпретація наведена на рисунку 3.11.

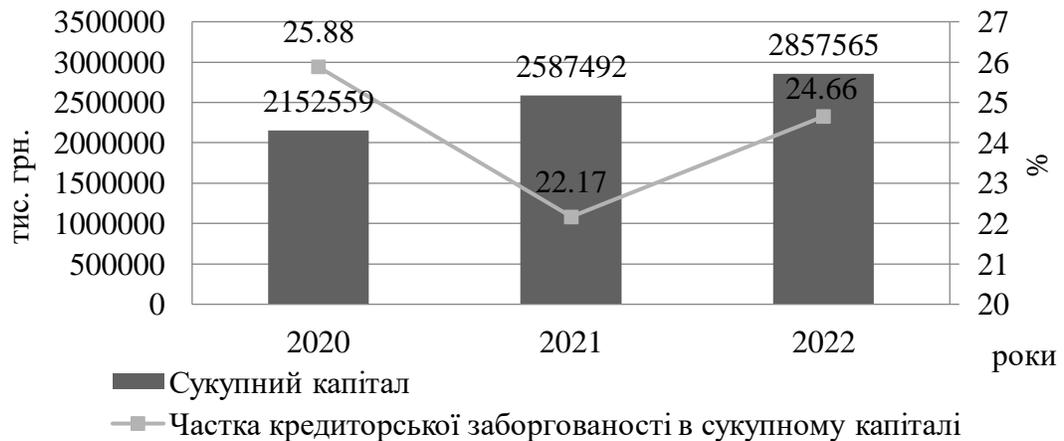

Рис. 3.11. Динаміка частки кредиторської заборгованості в сукупному капіталі АТ «Полтаваобленерго» за 2020–2022 рр.

Кредиторська заборгованість в балансі АТ «Полтаваобленерго» складається із: кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги; поточні зобов'язання за розрахунками: за довгостроковими зобов'язаннями, з бюджетом, з одержаних

авансів, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, із внутрішніх розрахунків та інші поточні зобов'язання.

Розглядаючи стан кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» спостерігається збільшення протягом досліджуваного періоду. Загалом збільшення відбулося на 147 554 тис. грн..

У структурі кредиторської заборгованості протягом 2020-2022 років переважають поточні зобов'язання за розрахунками, у відсотковому значенні це 60,91 %, 64,00 % та 59,19 %.

Аналізуючи кредиторську заборгованість за товари, роботи та послуги за 2020-2022 роки спостерігається збільшення на 4 972 тис. грн.. Тенденція до збільшення має негативний вплив на фінансовий стан підприємства, адже збільшується заборгованість перед кредиторами.

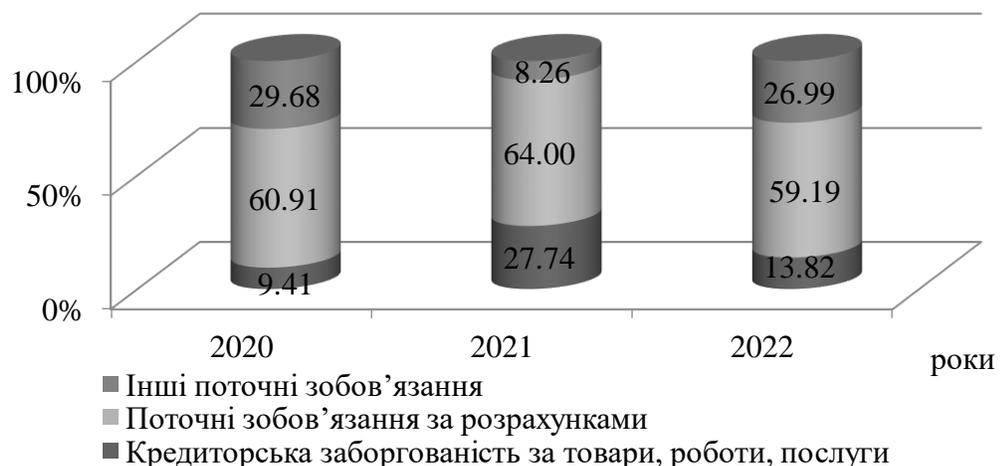

Рис. 3.12. Структура кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» у 2020–2022 рр., %

Поточні зобов'язання за розрахунками за довгостроковими зобов'язаннями, зі страхування, з оплати праці, з учасниками на АТ «Полтаваобленерго» займають лише незначну питому вагу в структурі заборгованості. Протягом досліджуваного періоду спостерігається їх зменшення в абсолютних та відносних величинах.

Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом протягом досліджуваного періоду збільшилися на 10 668 тис. грн.. Це свідчить, про збільшення величини заборгованості платежів до бюджету.

Оцінюючи поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів протягом 2020-2022 років спостерігається збільшення в абсолютній величині на 77 034 тис. грн. та в питомій вазі на 1,62 %. Це свідчить про збільшення суми одержаних авансів, які надає підприємство для майбутніх платежів.

Інші поточні зобов'язання протягом 2020-2022 років мають тенденцію до збільшення в абсолютній величині на 24 843 тис. грн., проте в питомій вазі спостерігається зменшення на 2,69 %.

Отже, проаналізувавши дебіторську та кредиторську заборгованість, слід зазначити, що протягом 2020-2022 років величина заборгованостей має тенденцію до збільшення. Дебіторська заборгованість збільшилась на 340 731 тис. грн., кредиторська заборгованість на 147 731 тис. грн.. Загалом це свідчить про погіршення стану заборгованості та не ефективне управління на АТ «Полтаваобленерго».

Проаналізувавши склад, структуру та динаміку дебіторської та кредиторської заборгованості доцільно визначити вплив заборгованості на фінансовий стан АТ «Полтаваобленерго».

3.3 Вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансовий стан АТ «Полтаваобленерго»

Заборгованість є об'єктивним економічним явищем, яке виникає в ході господарсько-фінансової діяльності підприємства та його взаємовідносин з контрагентами. Вона є важливим зв'язуючим елементом між ланками фундаментального економічного ланцюжка «Товар – Гроші – Товар». З одного боку, заборгованість стимулює зростання ділової активності за рахунок

збільшення оборотності товарно-матеріальних цінностей в економіці, оскільки дає змогу покупцям отримувати ресурси з відтермінуванням їхньої оплати і таким чином не переривати свій виробничо-операційний цикл в умовах недостатності фінансових ресурсів, а продавцям – пришвидшити збут своєї продукції. Проте, з іншого боку, заборгованість передбачає тимчасове вилучення активів з обороту в продавця, що може погіршити його фінансово-майновий стан, зокрема й через відсутність ресурсів для продовження господарської діяльності через їхнє акумулювання у вигляді заборгованості. Таким чином, заборгованість здійснює неоднозначний вплив на діяльність підприємства зокрема та функціонування економіки загалом [43].

Таким чином, досліджуючи вплив дебіторської та кредиторської заборгованості важливо проаналізувати співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Динаміка співвідношення дебіторської й кредиторської заборгованості
АТ «Полтаваобленерго» у 2020-2022 рр., тис. грн.

Найменування статей	На кінець року		Найменування статей	На кінець року		Співвідношення ДЗ і КЗ	
	абсолютне значення, тис. грн.	питома вага, %		абсолютне значення, тис. грн.	питома вага, %	Δ	%
1	2	3	4	5	6	7	8
2020 рік							
Дебіторська заборгованість, усього	254722	100	Кредиторська заборгованість, усього	557 164	100	-302 442	0,00
У тому числі:			У тому числі:				
1. За товари, роботи, послуги	115267	45,25	1. За товари, роботи, послуги	52 413	9,41	62 854	35,84
2. По розрахунках	91743	36,02	2. По розрахунках	339378	60,91	-247 635	-24,89
3. Інша дебіторська заборгованість	47712	18,73	3. Інша кредиторська заборгованість	165 373	29,68	-117 661	-10,95
2021 рік							
Дебіторська заборгованість, усього	161289	100	Кредиторська заборгованість, усього	771684	100	-610395	0,00

Продовження табл. 3.9

1	2	3	4	5	6	7	8
У тому числі:			У тому числі:				
1. За товари, роботи, послуги	75094	46,56	1. За товари, роботи, послуги	159112	20,62	-84018	25,94
2. По розрахунках	44739	27,74	2. По розрахунках	565172	73,24	-520433	-45,50
3. Інша дебіторська заборгованість	41456	25,70	3. Інша кредиторська заборгованість	47 400	6,14	-5944	19,56
2022 рік							
Дебіторська заборгованість, усього	595453	100	Кредиторська заборгованість, усього	704718	100	-109265	0,00
У тому числі:			У тому числі:				
1. За товари, роботи, послуги	65871	11,06	1. За товари, роботи, послуги	97385	13,82	-31514	-2,76
2. По розрахунках	288450	48,44	2. По розрахунках	417117	59,19	-128667	-10,75
3. Інша дебіторська заборгованість	241132	40,50	3. Інша кредиторська заборгованість	190216	26,99	50916	13,50

Аналізуючи співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» спостерігається, що впродовж 2020-2022 років не дотримується нормативному значенню 1. У 2020 році співвідношення становить 2,19, адже кредиторська заборгованість переважає над дебіторською на 302 442 тис. грн.. У 2021 році співвідношення становить 4,78, кредиторська заборгованість більша за дебіторську на 610 395 тис. грн.. У 2022 році співвідношення має значення 1,18, в даному випадку кредиторська заборгованість переважає над дебіторською на 109 265 тис. грн.. Тому, слід стверджувати, що у 2022 році співвідношення наближене до нормативного значення, що свідчить про покращення стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. Динаміка співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості представлена на рисунку 3.13.

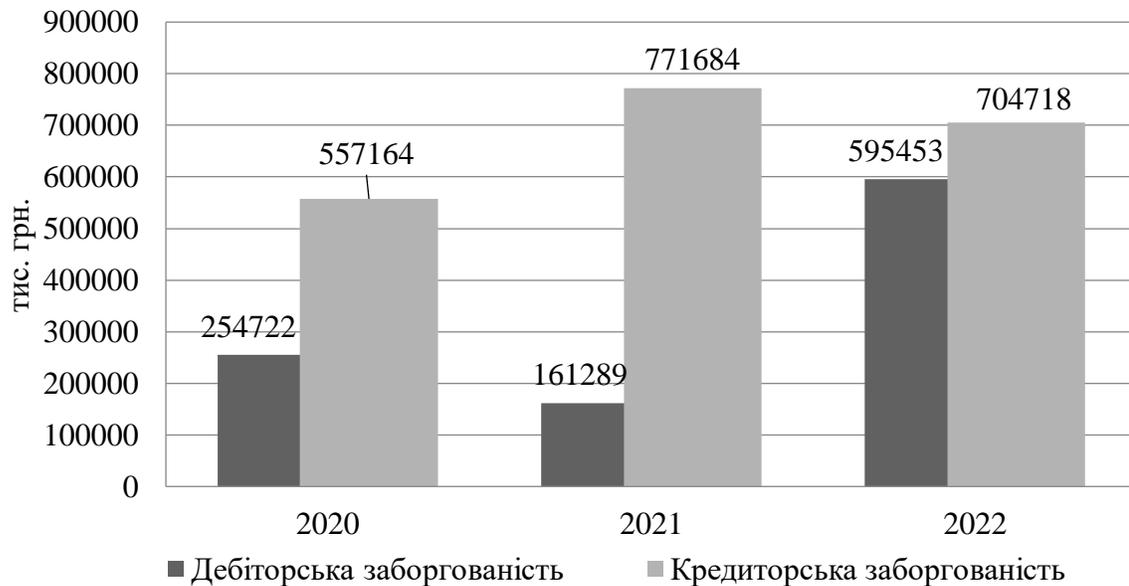

Рис. 3.13. Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» у 2020–2022 рр., тис. грн.

Якщо підприємство невчасно розраховується з кредиторами, то це свідчить про низьку якість фінансового менеджменту. Щоб вирішити цю проблему підприємство повинне використовувати бюджетування, планувати виплати на його основі та використовувати інші прийоми, які допомагають контролювати рух вхідних і вихідних грошових потоків.

Особливий вплив має оборотність дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансовий стан, адже за рахунок оборотності заборгованості формується фінансовий цикл підприємства. Тому для визначення оборотності та інших показників оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості доцільно провести комплексну оцінку показників дебіторської та кредиторської заборгованості (табл. 3.10). Методика їхнього розрахунку представлена у додатку Д.

Таблиця 3.10

Показники комплексної оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості
АТ «Полтаваобленерго» за 2020–2022 роки

№ п/п	Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
					2021-2020	2022-2021
1	2	3	4	5	6	7
Показники оцінки дебіторської заборгованості						
1	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	2,66	3,51	1,89	0,85	-1,63
2	Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	137,22	103,87	193,55	-33,34	89,67
3	Питома вага дебіторської заборгованості в капіталі	11,83	6,23	20,84	-5,60	14,60
4	Питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах	45,88	17,59	52,23	-28,29	34,64
5	Відношення дебіторської заборгованості до кредиторської	45,72	20,90	84,50	-24,82	63,59
Показники оцінки кредиторської заборгованості						
6	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	0,84	0,96	0,87	0,12	-0,09
7	Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	433,85	380,26	419,99	-53,58	39,73
8	Питома вага кредиторської заборгованості в капіталі	25,88	29,82	24,66	3,94	-5,16
9	Питома вага кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях	69,23	92,91	85,32	23,68	-7,59
10	Відношення кредиторської заборгованості до оборотних активів	100,35	84,17	61,81	-16,18	-22,35

Аналіз даних показників свідчить, що протягом досліджуваного періоду мають стабільну тенденцію до змін, як до зменшення так і до збільшення.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості переважає оборотність кредиторської протягом досліджуваного періоду. Це свідчить, що кредиторська

заборгованість покриває дебіторську заборгованість та є джерелом фінансування оборотних активів. Це є позитивним фактором та свідчить про збільшення рентабельності підприємства. Проте оцінюючи дану тенденцію з іншого боку, слід стверджувати, що у зв'язку з цим на підприємстві будуть знижуватися показники платоспроможності.

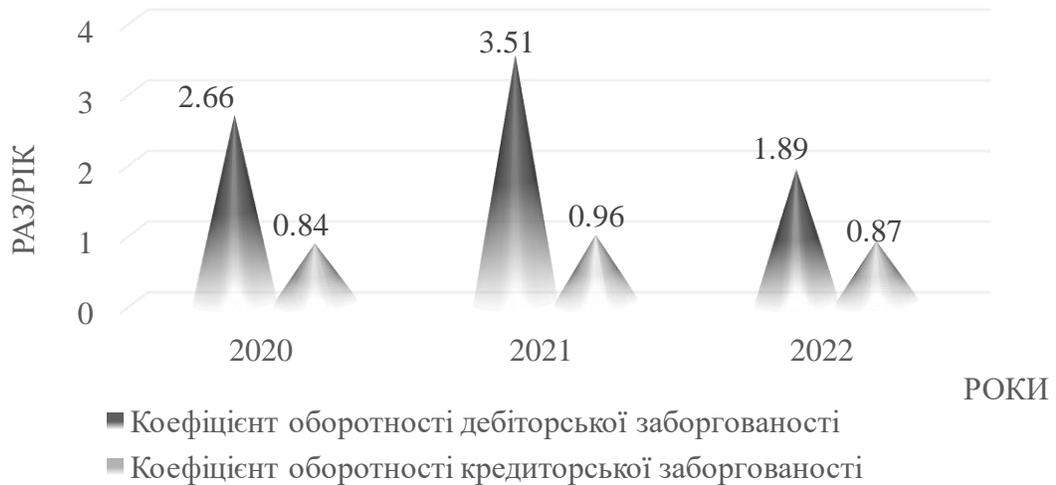

Рис. 3.14. Динаміка коефіцієнтів оборотності АТ «Полтаваобленерго» у 2020–2022 рр., раз/рік

На досліджуваному підприємстві тривалість обороту кредиторської заборгованість переважає тривалість оборотності дебіторської заборгованості, це свідчить про те, що в майбутньому на підприємстві виникне проблема в нестачі грошових коштів в обороті. Для цього підприємству слід використати додаткові джерела фінансування дебіторської заборгованості.

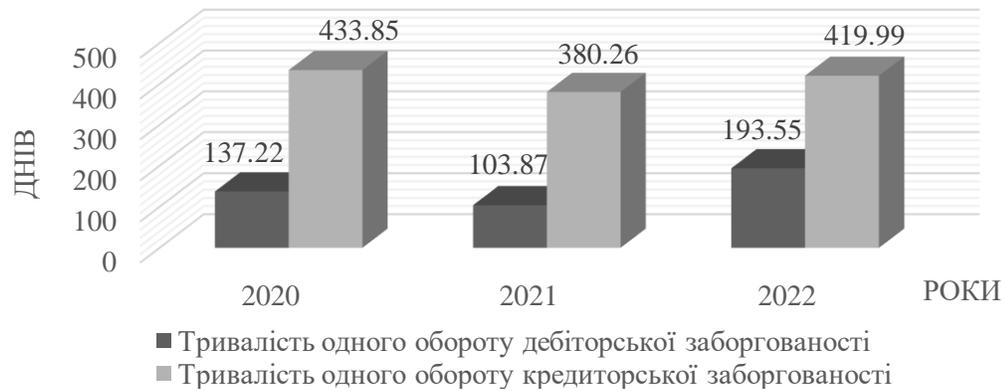

Рис. 3.15. Динаміка показників тривалості оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» у 2020–2022 рр., днів

Аналізуючи показник відношення дебіторської та кредиторської заборгованості виявлено, що у 2020 році показник становить 45,72 %, у 2021 році 20,90 %, у 2022 році 84,50 %. Загалом показник знаходиться нижче 100 %, а це свідчить, що підприємство не в змозі погашати свої кредити за рахунок дебіторської заборгованості.

Наступним етапом проведемо комплексну оцінку фінансового стану АТ «Полтаваобленерго» за 2020-2022 роки (табл. 3.11-3.13).

Комплексний аналіз проводиться на основі трьох груп:

- I група – показники платоспроможності;
- II група – показники фінансової стійкості;
- III група – показники ефективності фінансово-економічної діяльності.

Таблиця 3.12

Результати комплексного аналізу оцінки фінансового стану АТ «Полтаваобленерго» у 2021 році

Групи оцінки	Значимість групи	Показники	Фактичне значення показника	Порогове значення показника	Відхилення від порогового значення	Відношення фактичних і порогових значень	Вагомість показників у групі	Інтегрована оцінка коефіцієнта в групі	Інтегрована оцінка групи	Комплексна оцінка групи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-	-	-	-	-	ст.4 - ст.5	ст.4/ ст.5	-	ст.7× ст.8	∑ст.9 за групами оцінки	ст.2× ст.10
І група – «Платоспроможність»	0,4	Коеф.критичної ліквідності	1,10	0,70	0,40	1,57	0,32	0,50	0,71	0,29
		Коеф. покриття	1,19	2,00	-0,81	0,60	0,22	0,13		
		Коеф. забезпеченості оборотних активів власними оборотними засобами	0,16	0,50	-0,34	0,32	0,18	0,06		
		Коеф. співвідношення дебіторської заборгованості у власному капіталі й кредиторській заборгованості	0,08	1,00	-0,92	0,08	0,24	0,02		
		Коеф. співвідношення чистих оборотних активів з чистими активами	0,03	0,30	-0,27	0,11	0,04	0,00		
II – група «Фінансова стійкість»	0,3	Коеф. автономії	0,68	0,50	0,18	1,36	0,19	0,26	0,83	0,25
		Коеф. фінансової стійкості	0,70	0,70	0,00	1,00	0,08	0,08		
		Коеф. фінансової залежності	1,47	2,00	-0,53	0,74	0,08	0,06		
		Коеф. інвестування	1,05	1,00	0,05	1,05	0,26	0,27		
		Коеф. маневреності власного капіталу	0,08	0,50	-0,42	0,16	0,15	0,02		
		Коеф. співвідношення мобільних і іммобілізованих засобів	0,55	1,00	-0,45	0,55	0,24	0,13		
III – група «Ефективність фінансово-економічної діяльності»	0,3	Коеф. трансформації	1,23	1,50	-0,27	0,82	0,24	0,20	1,08	0,33
		Рентабельність власного капіталу	0,23	0,20	0,03	1,15	0,28	0,32		
		Рентабельність продажів	0,13	0,20	-0,07	0,65	0,24	0,16		
		Рентабельність чистих активів	0,17	0,10	0,07	1,70	0,24	0,41		
	∑=1	Комплексна оцінка =							0,86	

Розрахувавши комплексну оцінку фінансового стану АТ «Полтаваобленерго» протягом 2020-2022 років, виявлено, що значення знаходяться нижче нормативного 1. У 2020 році показник становить 0,58, тому свідчить, про нестабільний фінансовий стан, у 2021-2022 роках показник збільшився та відповідає стабільному фінансовому стану.

Для дослідження впливу дебіторської та кредиторської заборгованості доречно використати кореляційно-регресійний аналіз для встановлення цих взаємозв'язків.

Кореляційно-регресійний аналіз складається з двох частин, це кореляційний та регресійний. Кореляційний аналіз дає можливість встановити наявність зв'язку між показниками. Регресійний аналіз дозволяє встановити форму зв'язку між показниками.

Згідно з використанням пакету «Аналіз даних» програми Excel, розрахували коефіцієнт кореляції для дослідження зв'язку з рівнем фінансового стану підприємства та рівнем ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю окремо.

В результаті розрахунку коефіцієнт кореляції взаємозв'язку рівня дебіторської заборгованості та фінансового стану становить 0,17. Тому, це свідчить про слабкий зв'язок між фінансовим станом та дебіторською заборгованістю.

Коефіцієнт кореляції взаємозв'язку рівня кредиторської заборгованості та фінансового стану становить 0,97. Він вказує, на те, що між кредиторською заборгованістю та фінансовим станом існує прямий зв'язок. Тому зміна фінансового стану буде зумовленою зміною розміру кредиторської заборгованості.

Наступним етапом є проведення розрахунку коефіцієнту регресії за допомогою пакету «Аналіз даних» програми Excel. Результати дослідження є

точним з вірогідністю 90 % та відображені в додатку Е-Є, лінія регресії представлена на рисунках 3.16-3.17.

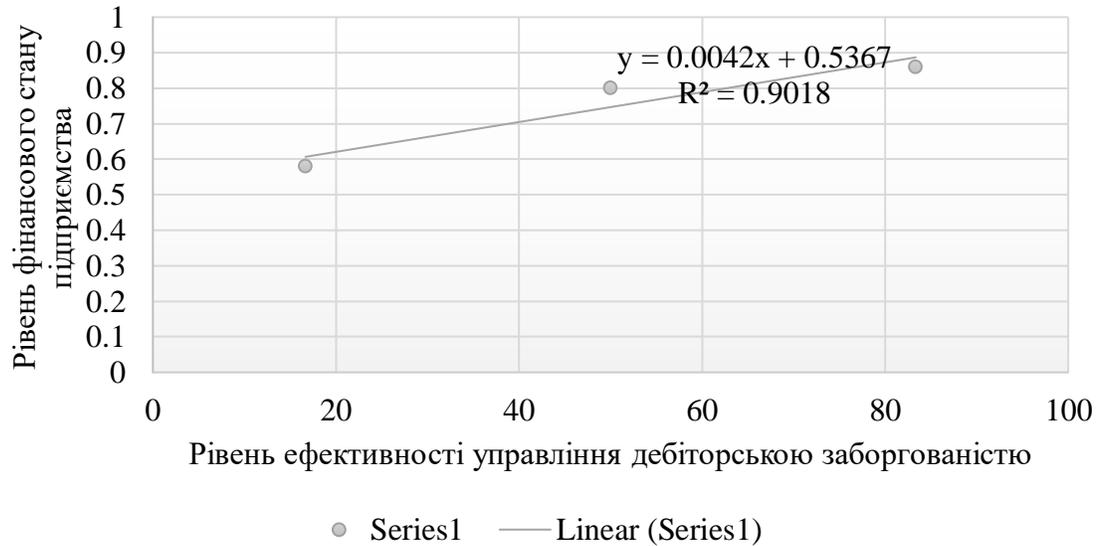

Рис. 3.16 Взаємозв'язок рівня дебіторської заборгованості та фінансового стану підприємства АТ «Полтаваобленерго»

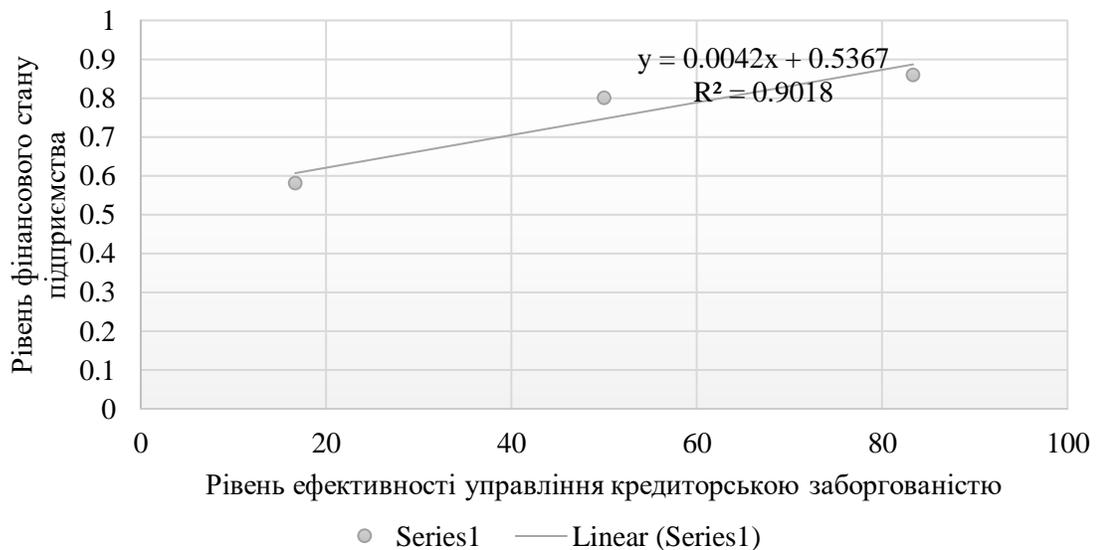

Рис. 3.17 Взаємозв'язок рівня ефективності управління кредиторською заборгованістю та фінансового стану підприємства АТ «Полтаваобленерго»

На підставі розрахунку кореляційно-регресійний аналізу, виявлено, що на АТ «Полтаваобленерго» результати регресійного аналізу мають різні значення, тому кредиторська заборгованість мають більший вплив на фінансовий стан підприємства, аніж дебіторська заборгованість.

Висновок до розділу 3

Отже, дебіторська та кредиторська заборгованість є одним із важливих елементів фінансового стану підприємства. На основі якої можна дізнатися суму заборгованості дебіторів та кредиторів на підприємстві. На АТ «Полтаваобленерго» кредиторська заборгованість значно переважає дебіторську, дана тенденція має негативний вплив на ліквідність підприємства, адже підприємство не спроможне швидко реалізувати власні активи для отримання грошей, щоб погашати свої зобов'язання. Тому, на підприємстві слід розробити ефективну політику управління дебіторської та кредиторської заборгованості для покращення стану ліквідності підприємства та фінансового стану загалом.

Аналіз фінансово-економічної діяльності показав, що в результаті своєї діяльності у 2020 році підприємство отримало прибуток у сумі 264 163 тис. грн., у 2021 році сума збільшилась та становить 403 516 тис. грн., у 2022 році відбулося значне зменшення і прибуток становить 109 854 тис. грн.. Тому на підприємстві спостерігається зменшення прибутковості та водночас зменшення показників рентабельності.

На етапі аналізу фінансової стійкості, виявлено, що частина показників знаходиться нижче нормативних значень або є від'ємним, тому підприємство можна віднести до третього типу фінансової стійкості – нестійкий фінансовий стан.

Аналізуючи ліквідність та платоспроможність АТ «Полтаваобленерго» слід стверджувати, що на підприємство є ліквідним та платоспроможним. Майже всі показники протягом досліджуваного періоду мають тенденцію до збільшення.

Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» не відповідає загальноприйнятому критерію 1 та є нерациональним, адже кредиторська заборгованість не повинна перевищувати дебіторську заборгованість більше ніж на 10 %. Протягом досліджуваного періоду коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості перевищує коефіцієнт заборгованості кредиторської. Це говорить про ризик неплатоспроможності підприємства.

Отже, проаналізувавши дебіторську та кредиторську заборгованість, виявлено негативний вплив заборгованості на фінансовий стан АТ «Полтаваобленерго». Адже спостерігається зниження ліквідності, втрата платоспроможності та зниження фінансової стійкості.

Таким чином, рівень заборгованості суб'єкта господарювання безпосередньо впливає на фінансово-економічну безпеку, що вимагає впровадження дієвого інструментарію оптимізації її розміру. Для підприємства критичної інфраструктури в умовах воєнного стану забезпечення безпечного функціонування, в тому числі шляхом оптимізації рівня заборгованості, є пріоритетним завданням [60]. Тому, наступним розділ дипломної роботи буде присвяченим даного питання.

РОЗДІЛ 4
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ
ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ
АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»

4.1. Прогнозування та оптимізація рівня дебіторської заборгованості в системі заходів стабілізації фінансового стану АТ «Полтаваобленерго»

В умовах невизначеності та змін економічних умов підприємстві в ринковій економіці дуже ускладнюється процес прийняття управлінських рішень на майбутнє. Розумність такого рішення залежить від здатності керівництва передбачити можливі варіанти розвитку. Тому в даному випадку доцільно здійснити прогнозування, яке є частиною планування на майбутнє, завжди передуюче затвердженню управлінських рішень на підприємстві.

Прогнозування — це процес передбачення відповідного процесу, результатів, наслідків певних впливів на ту чи іншу подію. Великий розмір дебіторської або кредиторської заборгованості є негативним явищем для підприємства та змушує залучати більше коштів для діяльності підприємства. Тому розраховуємо потенційні можливості зростання дебіторської та кредиторської заборгованості протягом найближчих двох років за допомогою прогнозування. Для розрахунку використаємо вихідні дані наведені у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Вихідні дані для проведення прогнозування величини дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго»

Роки	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	Дебіторська заборгованість за розрахунками	Інша дебіторська заборгованість	Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	Кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	Кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	Кредиторська заборгованість за розрахунками оплати праці
2020	115267	91743	47712	521413	41277	9566	36541
2021	75094	44739	47456	159112	27134	11476	42632
2022	65871	288450	241132	97385	51945	7711	28361

На основі вихідних даних за допомогою програми MS Excel розраховано значення R^2 для різних варіантів лінії тренду при прогнозуванні величини дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» у таблиці 4.2.

Таблиця 4.2

Значення R^2 для різних варіантів лінії тренду при прогнозуванні величини дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго»

№ п/п	Роки	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	Дебіторська заборгованість за розрахунками	Інша дебіторська заборгованість	Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	Кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	Кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	Кредиторська заборгованість за розрахунками оплати праці
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	Лінійна	0,884	0,578	0,749	0,857	0,184	0,242	0,326
3	Експоненційна	0,913	0,371	0,747	0,945	0,121	0,293	0,379
4	Логарифмічна	0,884	0,578	0,748	0,856	0,183	0,242	0,326
5	Поліноміальна 2 ступеню	1	1	1	1	1	1	1
6	Поліноміальна 3 ступеню	1	1	1	1	1	1	1
7	Степенева	0,978	0,234	0,608	0,9928	0,167	0,241	0,241

Графічна інтерпретація прогнозування динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» наведена на рисунках 4.1 – 4.7.

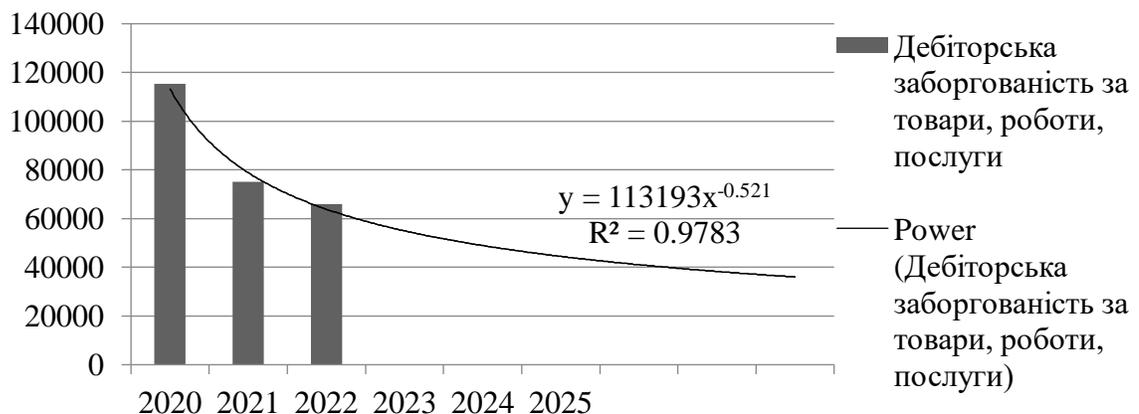

Рис. 4.1. Прогноз динаміки дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги АТ «Полтаваобленерго» за період 2023-2024 рр., тис. грн.

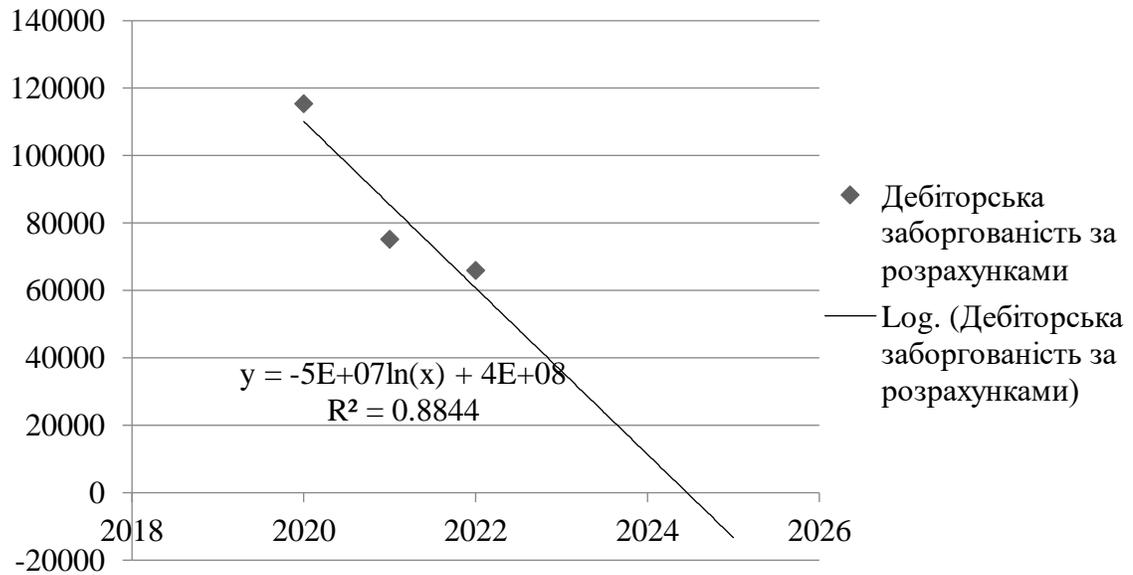

Рис. 4.2. Прогноз динаміки дебіторської заборгованості за розрахунками АТ «Полтаваобленерго» за період 2023-2024 рр., тис. грн.

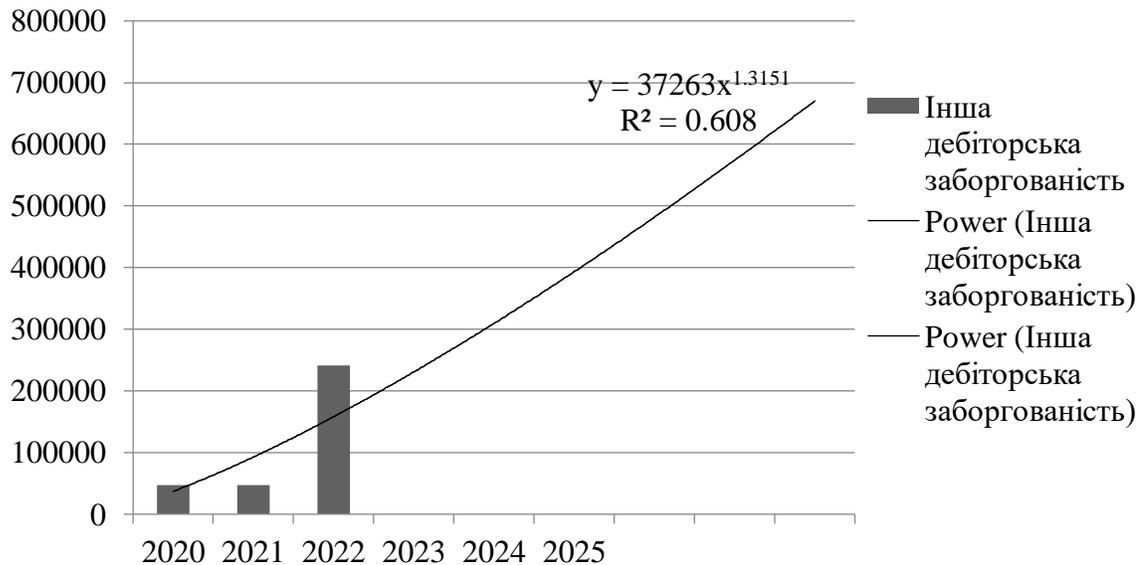

Рис. 4.3. Прогноз динаміки іншої дебіторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» за період 2023-2024 рр., тис. грн.

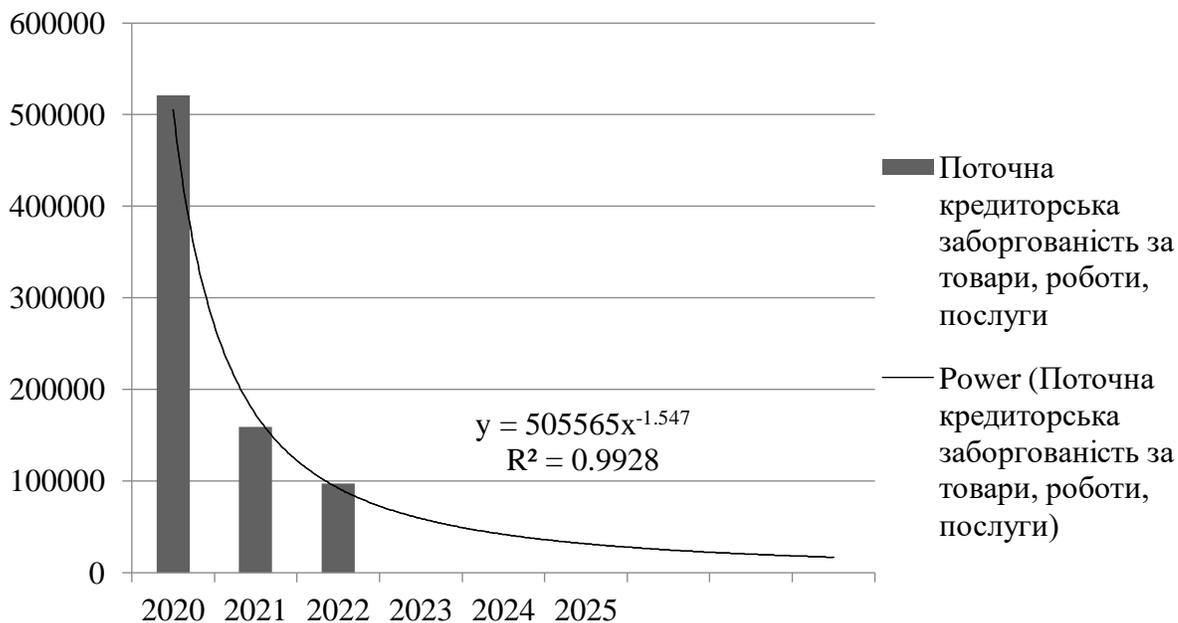

Рис. 4.4. Прогноз динаміки кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги АТ «Полтаваобленерго» за період 2023-2024 рр., тис. грн.

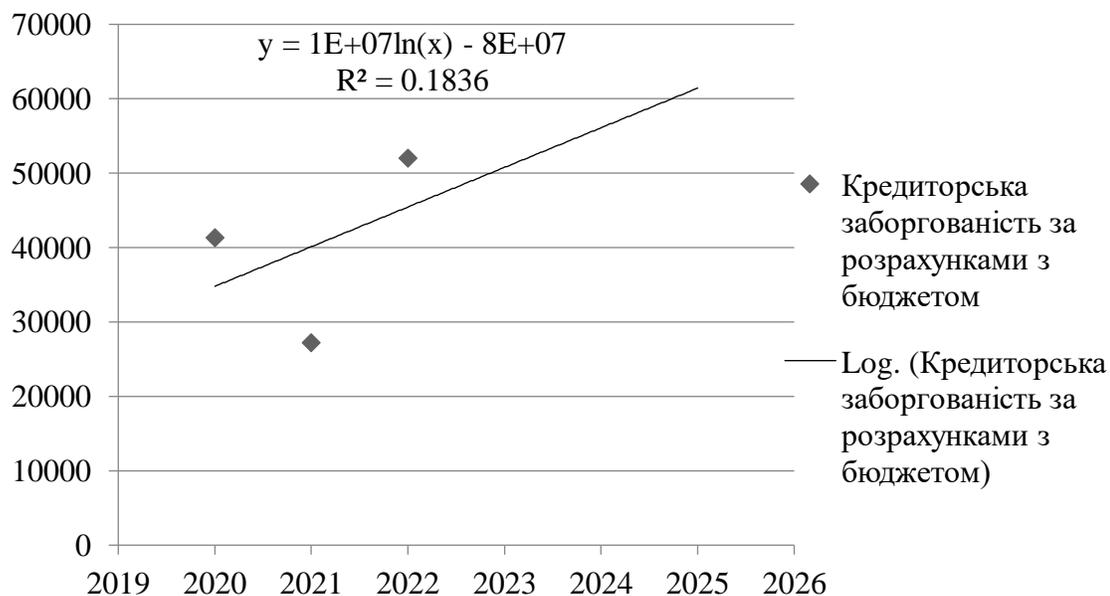

Рис. 4.5. Прогноз динаміки кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом АТ «Полтаваобленерго» за період 2023-2024 рр., тис. грн.

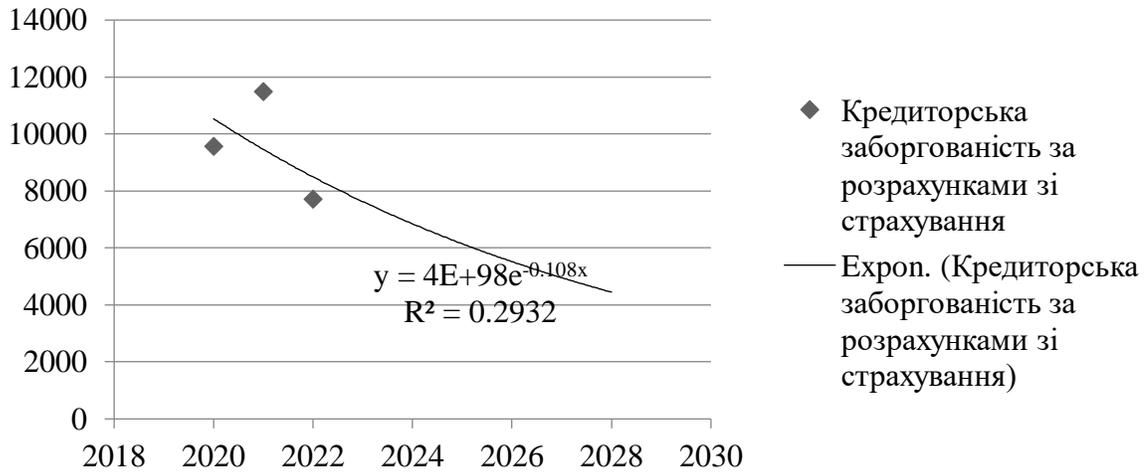

Рис. 4.6. Прогноз динаміки кредиторської заборгованості за розрахунками зі страхування АТ «Полтаваобленерго» за період 2023-2024 рр., тис. грн.

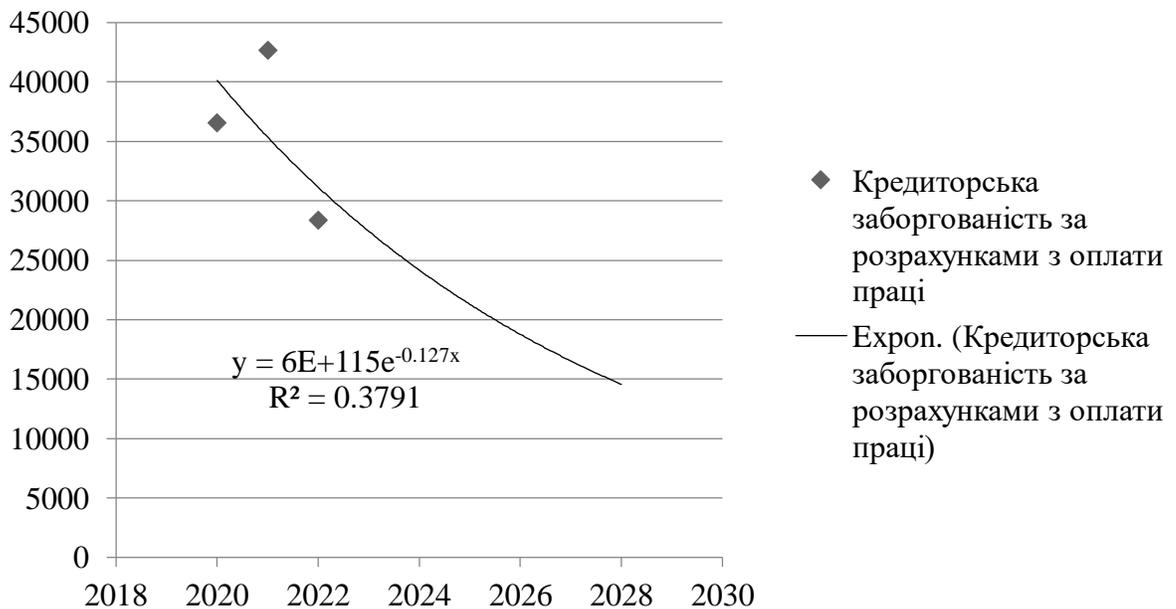

Рис. 4.7. Прогноз динаміки кредиторської заборгованості за розрахунками з оплати праці АТ «Полтаваобленерго» за період 2023-2024 рр., тис. грн.

Наступним етапом є визначення прогнозних значень дебіторської і кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» (табл. 4.3.).

Таблиця 4.3

Прогнозні показники величини дебіторської та кредиторської заборгованості
АТ «Полтаваобленерго» на 2023-2024 рр., тис. грн.

№ п/п	Показник	Прогноз	
		2023	2024
1	2	3	4
2	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	55 000	48 000
3	Дебіторська заборгованість за розрахунками	330 000	450 000
4	Інша дебіторська заборгованість	230 000	315 000
5	Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	60000	45 000
6	Кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	51 000	56 000
7	Кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	7 400	6600
8	Кредиторська заборгованість за розрахунками оплати праці	27500	24600

Таким чином, на основі проведених розрахунків спостерігається тенденція до змін показників дебіторської та кредиторської заборгованості. В результаті прогнозування дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги має тенденцію до зменшення. Згідно з прогнозом на 2023-2024 роки дебіторська заборгованість за розрахунками має тенденцію до збільшення на 120 000 тис. грн.. Інша дебіторська заборгованість протягом прогнозованого періоду буде збільшуватись на 85 000 тис. грн.. Стосовно кредиторської заборгованості спостерігається зменшення майже всієї заборгованості, окрім кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом, адже вона має тенденцію до збільшення на 5 000 тис. грн..

Отже, оцінюючи загальну дебіторську заборгованість АТ «Полтаваобленерго», спостерігається збільшення, що свідчить про зростання обсягів реалізації послуг та підприємстві. Оцінюючи кредиторську заборгованість спостерігається зменшення протягом прогнозованого періоду, таким чином, це свідчитиме зменшення обсягу заборгованості, тобто підприємство вчасно погашає свої зобов'язання.

Аналізуючи заборгованість потрібно знайти оптимальний розмір дебіторської заборгованості для АТ «Полтаваобленерго».

Оптимальне значення дебіторської заборгованості визначається за формулою:

$$ДЗ(t_{opt}) = ДЗ_{max} \times \left(1 - \frac{k}{t_{opt}}\right) = ДЗ_{max} \times \left(1 - \sqrt{\frac{kk_1}{ДЗ_{max} \left(\frac{p_2}{p_1}\right) K_d}}\right) \quad (4.1)$$

де, k – коефіцієнт пропорційності між зміною кредитного періоду та зміною $ДЗ(t_{opt})$;

t_{opt} – кредитний період становить 365 днів;

$\left(\frac{p_2}{p_1}\right)$ – співвідношення фінансових надходжень від дебіторської заборгованості;

K_d – коефіцієнт витрат.

Спочатку визначимо коефіцієнт пропорційності (k) за формулою:

$$k = \frac{ДЗ_{тов}^{2022} - ДЗ_{тов}^{2021}}{ДЗ_{тов}^{2021} - ДЗ_{тов}^{2020}} \quad (4.2)$$

де, $ДЗ_{тов}^{2020}$, $ДЗ_{тов}^{2021}$, $ДЗ_{тов}^{2022}$ – дебіторська заборгованість відповідно за 2020, 2021, 2022 роки.

Визначимо коефіцієнт пропорційності для АТ «Полтаваобленерго» дебіторська заборгованість якого у 2020 році становить 254 722 тис. грн., у 2021 році 161 289 тис. грн., у 2022 році 595 453 тис. грн.:

$$k = \frac{595\,453 - 161\,289}{161\,289 - 254\,722} = -4,65$$

Фінансові надходження від дебіторської заборгованості (p_2) визначаються на підставі валового прибутку та собівартості:

$$p2 = \frac{2090 \times 2050}{ДЗ_{\text{ТОВ}}^{2020}} \quad (4.3)$$

Знаходимо фінансові надходження (p2) за формулою 4.3. Для розрахунку беремо дані зі звітності № 2 «Звіт про фінансові результати» за 2022 рік: валовий прибуток – 288 026 тис. грн., собівартість – 2 566 159 тис. грн.:

$$p2 = \frac{288\,026 \times 2\,566\,159}{595\,453} = 1\,241\,274 \text{ тис. грн.}$$

Наступним етапом є визначення коефіцієнту витрат, який залежить від розміру дебіторської заборгованості та коефіцієнту витрат, який залежить від кредитного періоду:

$$k_1 = \frac{-0,06 \times \sqrt{(-0,06^2) + 4 \times 1 \times 0,365}}{2 \times 1} = -0,7$$

$$k_d = -0,7 - (-0,06) = -0,64$$

На основі проведених розрахунків визначаємо оптимальний розмір дебіторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго»:

$$D(t_{\text{opt}}) = 595\,453 \times \left(1 - \sqrt{\frac{-0,7 \times (-0,06)}{595\,453 \times \left(\frac{1\,241\,274}{2\,566\,159} \times (-0,64)\right)}}\right) = 419\,992 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, оптимальний рівень дебіторської заборгованості є трішки нижчий за фактичний у 2022 році:

$$419\,992 \text{ тис. грн.} < 595\,453 \text{ тис. грн.}$$

Розрахувавши оптимальний розмір дебіторської заборгованості у сумі 419 992 тис. грн., можна стверджувати, що і оптимальний розмір кредиторської заборгованості також буде дорівнювати 419 992 тис. грн.. Проте у 2022 році розмір кредиторської заборгованості становить 704 718 тис. грн., тому він значно перевищує оптимальне значення. Фактичний розмір кредиторської заборгованості у 2022 році перевищує над оптимальним на: 704 718 тис. грн. – 419 992 тис. грн. = 284 726 тис. грн.. В структурі кредиторської заборгованості найбільше складає частка заборгованості по розрахунках. Серед розрахунків найбільшу величину мають розрахунки за отриманими авансами.

Таким чином, це свідчить про неефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємстві АТ «Полтаваобленерго». Адже розрахувавши оптимальне значення для заборгованості визначили, що значення нижче фактичного розміру, також співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості не дорівнює 1. Тому в наступному пункті дипломної роботи слід розглянути методи удосконалення управління дебіторської та кредиторської заборгованості для стабілізації фінансового стану підприємства.

4.2. Удосконалення політики управління дебіторською заборгованістю АТ «Полтаваобленерго» в системі стабілізації фінансового стану підприємства

В процесі аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості протягом 2020-2022 років виявлено, що:

- величина кредиторської заборгованості значно переважає дебіторську заборгованість;
- співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості значно переважає нормативне значення 1;
- оборотність кредиторської заборгованості значно переважає оборотність дебіторської заборгованості.

Таким чином, для дотримання нормативного значення дебіторської та кредиторської заборгованості в системі стабілізації фінансового стану підприємства слід удосконалити політику управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємстві.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є одним із ключових елементів системи управління будь-яким підприємством та включає в себе набір методів, принципів спілкування з покупцями щодо відстрочки платежу, інкасації та організації активів і послуг, та включаючи інструкції фінансового

забезпечення боргової діяльності. Управління заборгованістю характеризується системою інструментів, яка регулює та коригує інтереси підприємства та його торгових партнерів з урахуванням макро та мікропоказників, забезпечуючи тим самим довгострокову фінансову стабільність підприємства.

Вважаємо, що ефективна політика управління дебіторською заборгованістю на підприємстві повинна передбачати певну послідовність етапів її формування (рис. 4.8) [61].

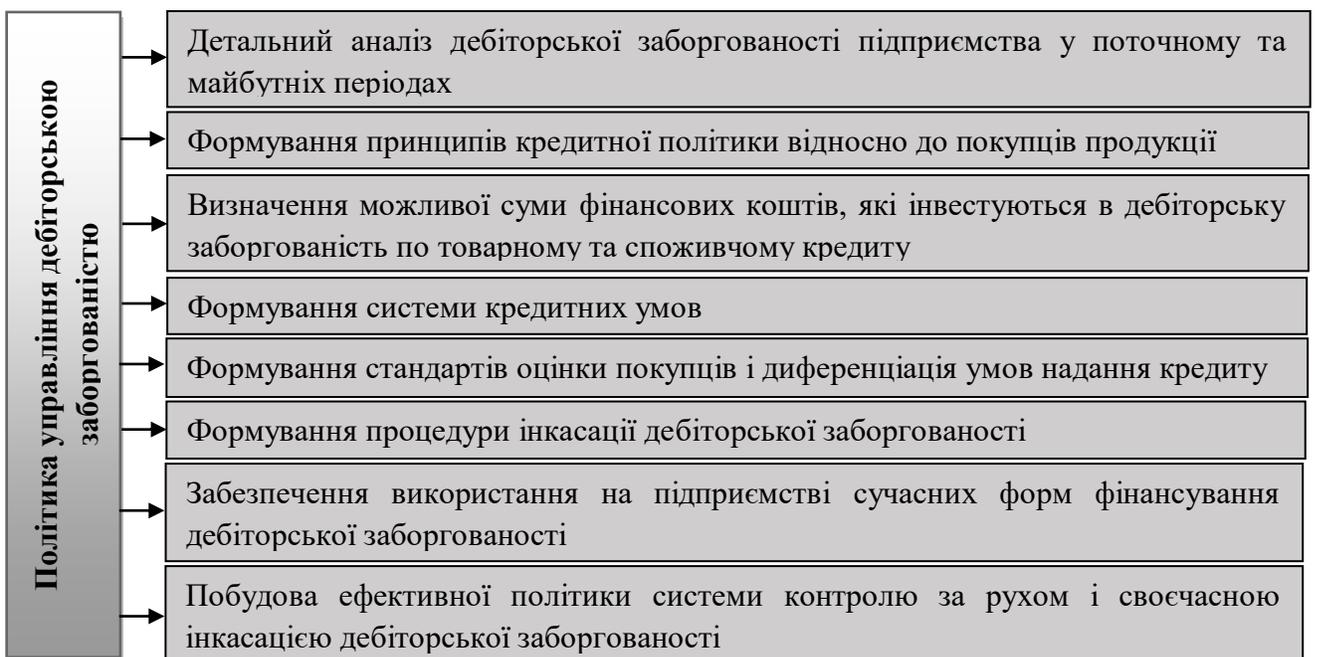

Рис. 4.8. Етапи формування політики управління дебіторською заборгованістю підприємства [61]

До ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю належать фактори, зокрема:

- запровадження та застосування чітких правил роботи з простроченою та сумнівною дебіторською заборгованістю;
- керівництво має необхідні дані про дебіторську та кредиторську заборгованість, збільшення витрат, яке пов'язане зі збільшеннями продажів;

- чіткий розподіл функції збору готівки, аналізу дебіторської заборгованості та прийняття рішень щодо кредитів між різними відділами;
- наявність надмірної заборгованості клієнтів;
- період погашення надто довгий або відсутній контроль за поверненнями заборгованості.

Розрізняють наступні принципи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю:

- безперервність – оцінка активів, зобов'язань та управління ними повинно здійснюватись виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й далі;
- періодичність – розподіл діяльності підприємства на певні періоди часу з метою формування звітності у вигляді, який дозволить приймати ефективні управлінські рішення;
- єдиний грошовий вимірник – вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій повинно здійснюватись в єдиній грошовій одиниці;
- послідовність – постійне дотримання підприємством обраної стратегії управління всіма видами заборгованості, які виникають в процесі діяльності підприємства;
- автономність – система управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємства не повинна залежати від системи управління заборгованостями інших підприємств та майна власників підприємства;
- обачність – застосування в обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та завищенню оцінки активів підприємства;
- повне висвітлення – для прийняття ефективних управлінських рішень необхідним є наявність інформації про фактичні та потенційні наслідки

господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі [44].

Дотримуючись цих принципів управління дебіторською та кредиторською заборгованостями дозволить своєчасно та повною мірою виконувати свої зобов'язання та визначати потребу у рефінансуванні дебіторської заборгованості.

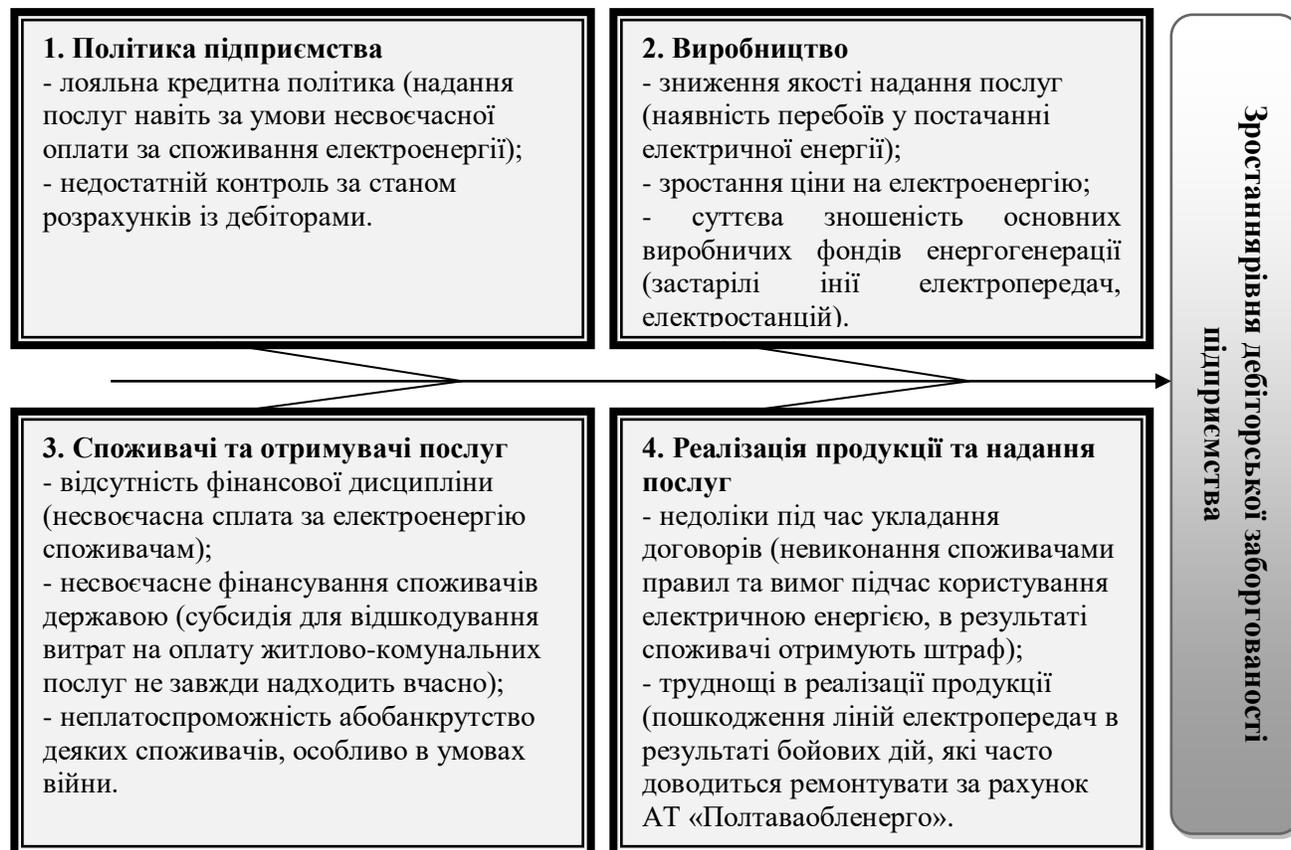

Рис. 4.9. Причинно-наслідкова модель К.Ішікави під час управління дебіторською заборгованістю АТ «Полтаваобленерго»[60]

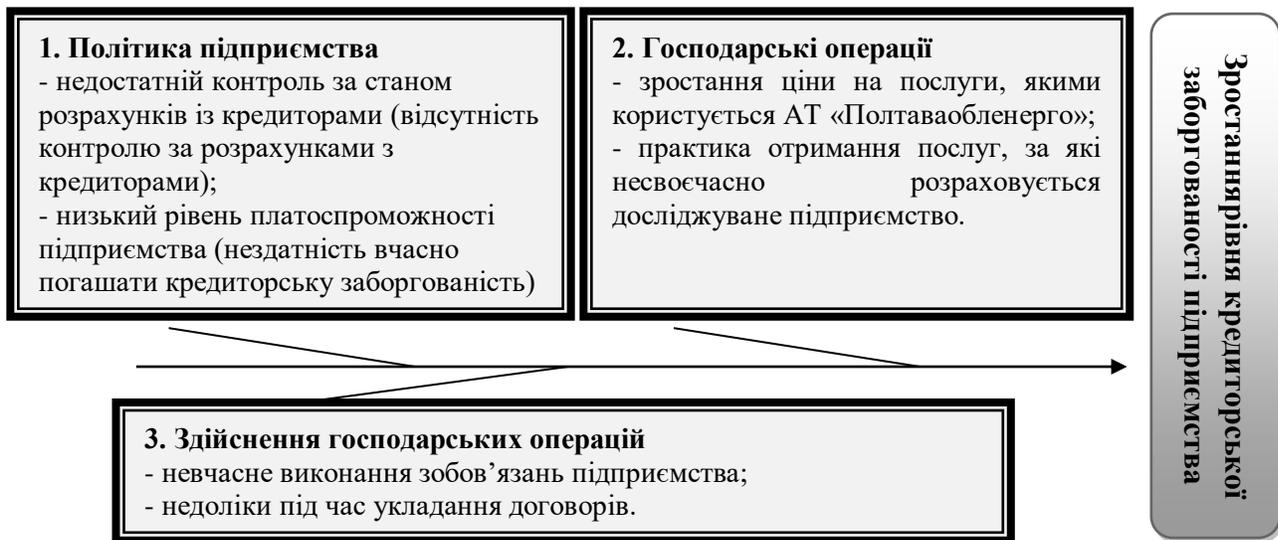

Рис. 4.10. Причинно-наслідкова модель під час управління кредиторською заборгованістю АТ «Полтаваобленерго»[60]

Враховуючи вище викладені причини збільшення заборгованості досліджуваного підприємства, необхідно вжити невідкладних заходів щодо зменшення впливу зазначених факторів та відповідно здійснити стабілізацію фінансового стану АТ «Полтаваобленерго».

Таким чином, для стабілізації фінансового стану та оптимізації дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго» правомірно визначити:

- запровадження системи контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємстві;
- здійснення систематичного аналізу співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості для збільшення ліквідності;
- запровадження контролю за якістю наданням послуг споживачам;
- постійний моніторинг за розрахунками з кредиторами за відтерміновану або прострочену заборгованість та виявлення причин щодо недотримання умов договору;
- отримання державної підтримки в умовах воєнного стану;

– не допущення виникнення кредиторської заборгованості при проведенні розрахунків із заробітної плати працівників та при сплаті податків, зборів до відповідних бюджетів [60].

Якщо керівництво підприємства буде дотримуватись вищевказаних заходів, щодо покращення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, це матиме позитивний вплив на діяльність підприємства в цілому.

Висновок до розділу 4

Таким чином, у четвертому розділі розглянуто питання оптимізації та прогнозування дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Полтаваобленерго». Розрахувавши прогнозування дебіторської та кредиторської заборгованості на 2023-2024 роки, виявлено збільшення дебіторської заборгованості, щодо кредиторської заборгованості зменшення протягом прогнозованого періоду. Останнім етапом дипломної роботи було визначення оптимального розміру дебіторської заборгованості для АТ «Полтаваобленерго». Визначивши оптимальний рівень дебіторської заборгованості, слід зазначити, що і для кредиторської заборгованості це значення також буде оптимальним. Тому для дотримання оптимального рівня величини дебіторської та кредиторської заборгованості слід застосувати удосконалену політику управління заборгованістю, а саме: запровадження системи контролю за заборгованістю, за рівнем наданням послуг споживачам, отримання державної підтримки в умовах воєнного стану, тощо.

ВИСНОВКИ

Дебіторська та кредиторська заборгованість є невід'ємною частиною функціонування будь-якого підприємства. На основі визначення економічної сутності дебіторської та кредиторської заборгованості та аналізу підходів різних науковців слід зазначити наступне: дебіторська заборгованість – це сума боргів, які належать підприємству в результаті реалізації продукції; кредиторська заборгованість – це сума боргів, які підприємство повинне повернути постачальнику за товар, надані послуги, здійснені роботи, тощо. Вагомий вплив на фінансовий стан підприємства має дебіторська та кредиторська заборгованість, а саме оптимальне співвідношення розмірів та оборотності заборгованості.

Досліджуючи фактори впливу на стан, динаміку та структуру дебіторської та кредиторської заборгованості, виявлено, що фактори поділені на три групи: фактори макросередовища, мікросередовища та мезосередовища. Фактори макросередовища поділяються на: економічні та політико-правові. До факторів мезосередовища належать: покупці, постачальники, засновники, акціонери, учасники. Група факторів мікросередовища складається з: фінансово-майнових факторів, маркетингових, виробничих, кадрових та факторів менеджменту.

В процесі дипломної роботи було досліджено теоретико-методологічні підходи до управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, що дозволяє оцінити динаміку змін та ризиків, пов'язані з можливістю неповерненню заборгованості. На основі цих даних підприємство, може неупереджено приймати рішення щодо наступних дій при управлінні дебіторською та кредиторською заборгованістю, а також забезпечувати фінансову стійкість своєї діяльності, що мінімізують пов'язані з нею ризики.

Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості займає важливе місце в фінансово-економічному аналізі. Адже дебіторська заборгованість, її види,

активи та терміни погашення мають значний вплив на ліквідність підприємства, детальний аналіз наведений в дипломній роботі. Кредиторська заборгованість впливає на фінансово-майновий стан підприємства, а саме фінансову стійкість, платоспроможність та ділову активність. Тому, аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості допомагає детально проаналізувати показники та виявити чинники, які впливають динаміку та зміни фінансового стану підприємства.

Інформаційною базою для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості є: бухгалтерська та фінансова звітність, бюджети виробництва та реалізації продукції, дані оперативних планів і звітів, реєстри бухгалтерського обліку, акти звірок заборгованостей організації, управлінські звіти.

Дослідження методичних підходів до аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості виявило, що існує 5 етапів аналізу. До яких відносять: визначення об'єкту аналізу, збір інформації, аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості, формування висновків та прийняття рішень для покращення стану заборгованості. Також для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості використовують показники, до яких відносять: коефіцієнт оборотності та період погашення дебіторської та кредиторської заборгованості, частка дебіторської заборгованості в обсязі оборотних активів та частка кредиторської заборгованості в обсязі поточних зобов'язань та інші.

Оцінюючи фінансово-економічну діяльність АТ «Полтаваобленерго», встановлено, що підприємство надає послуги з розподілу електричної енергії. У складі підприємства зареєстровано 4 об'єднані філій та 24 дільниці на території Полтавської області та центральний офіс у місті Полтава. На підприємстві діє 11 підрозділів, а саме підрозділи з розподілу електроенергії, підрозділи з забезпечення діяльності, підрозділи з охорони праці та інші.

Аналіз прибутковості показав, що на підприємстві протягом 2020-2022 років спостерігається прибуткова діяльність, показники рентабельності знаходяться в

межах норми.

У роботі проведено аналіз ліквідності та платоспроможності АТ «Полтаваобленерго». Даний аналіз показав, що підприємство має стійкий фінансовий стан, але деякі показники не відповідають нормативним значенням, тому для покращення ліквідності та платоспроможності підприємства рекомендується застосовувати якісне та ефективне планування грошових потоків, адже від своєчасної та в необхідних обсягах сплати залежить платоспроможність підприємства та ліквідність його активів.

Проаналізувавши склад та структуру дебіторської заборгованості, виявлено, що вагому частку складає дебіторська заборгованість за розрахунками. Протягом досліджуваного періоду спостерігається зменшення величини дебіторської заборгованості на 49 396 тис. грн.. В структурі кредиторської заборгованості вагому частку складає кредиторська заборгованість з одержаних авансів. Протягом досліджуваного періоду спостерігається зростання як у питомій вазі так і у величині. Розмір кредиторської заборгованості протягом 2020-2022 років збільшився на 44 972 тис. грн.

Аналізуючи співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, виявлено, що протягом 2020-2022 років величина кредиторської заборгованості значно перевищує над дебіторською. Це свідчить, що підприємству недостатньо коштів дебіторів для погашення заборгованості перед кредиторами. У 2022 році коефіцієнти оборотності мають тенденцію до зменшення, в свою чергу збільшується тривалість оборотності, це має негативний вплив на фінансовий стан, адже на підприємстві повільніше проходить фінансовий цикл, та підприємство повільніше розраховується із заборгованістю та невчасно отримує кошти від дебіторів. Досліджуючи вплив заборгованості на фінансовий стан за допомогою кореляційно-регресійний аналізу виявлено, що кредиторська заборгованість мають більший вплив на фінансовий стан підприємства, ніж дебіторська заборгованість.

Однією із основних задач підприємства є забезпечення фінансової стійкості. Досягти максимального рівня фінансової стійкості можна за рахунок ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємстві. Аналізуючи дебіторську та кредиторську заборгованість АТ «Полтаваобленерго» виявлено, що на підприємстві кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Це говорить про неефективне управління заборгованістю на підприємстві, тому для удосконалення ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємстві можна застосувати наступні заходи: запровадження системи контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю, здійснення систематичного аналізу співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості для збільшення ліквідності, запровадження контролю за якістю надання послуг споживачам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мороз А.М. Банківська енциклопедія. Київ: Ельтон, 2013. 328 с.
2. Рибалко О.М., Коваль С.Є. Облікові аспекти управління дебіторською заборгованістю. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 13. С. 602–606.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» від 08.10.1999 р. № 237 URL: [http:// zakon5.rada.gov.ua](http://zakon5.rada.gov.ua) (дата звернення: 22.03.2022).
4. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарії : практ. посіб. Лібра. 2011. 880 с.
5. Федорченко О. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами : автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Київ, 2009. 25 с.
6. Ганусич В.О. Облік дебіторської заборгованості: управлінський та організаційний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. URL: http://www.visnykekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs/47/1/47_73.pdf.
7. Матицина Н.О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 12. С. 38–42.
8. Гуня В.О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств. *Економічний простір*. 2014. № 19. С. 124–131.
9. Гнатенко Є.П. Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2015. № 1 (4). С. 38–42.

10. Гнатенко Є.П., Мельниченко С.С. Методичні підходи щодо визначення поняття «дебіторська заборгованість». *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. 2013. № 10(1) URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)__21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)__21).

11. Майборода О.Є. Характеристика сутності та поняття дебіторської і кредиторської заборгованості. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 396–402.

12. Матюха В.І. Актуальні проблеми обліку розрахунків підприємства з постачальниками та підрядниками. *Молодий вчений*. 2018. №1(2). С. 930-932.

13. Дублей В.В., Гуменюк М.М. Необхідність управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в сучасних умовах. *Науковий огляд*. 2016. № 11 (32). С. 1–9.

14. Томчук О.Ф. Аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*. 2016. № 2 (69). С. 160–164.

15. Хохлов М.П. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. №10. С.402–407.

16. Новицька Н.В. Теоретичні аспекти понять «дебіторська заборгованість» і «кредиторська заборгованість». *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 2. С. 286-290.

17. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 728 с.

18. Чебанова Н.В., Василенко Ю.А. Бухгалтерський фінансовий облік. Київ: Академія, 2002. 672 с.

19. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV Дата оновлення: 01.07.2021. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (дата звернення: 22.11.2023).

20. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ

Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 Дата оновлення: 10.08.2021.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. (дата звернення: 22.11.2023).

21. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення: 22.11.2023).

22. Петричко М.М. Волкогон М.А. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Мукачівський державний університет*. 2017. № 13. С. 662–666.
URL:https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/112.pdf

23. Дубровська Є.В. Класифікація факторів впливу на рівень дебіторської заборгованості підприємств житлово-комунального сектору господарювання. *Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки»*. 2008. № 85. С. 202–207.

24. Кузьмін О.Є., Волович О.Б. Фактори впливу на заборгованість підприємства та їх класифікація. *Економіка підприємства*. 2013. № 1. С. 200–204.

25. Глушко А. Д. Управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. 2018. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=7&y=2018>

26. Бутинець Ф. Ф., Олійник О. В., Шигун М. М., Шулепова М. С. Організація бухгалтерського обліку: навч. Посіб. Житомир: ЖІТІ, 2001. 576 с.

27. Лігоненко Л. О., Новікова Н. М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства: навч. посіб. Київ : КНТЕУ, 2005. 275 с.

28.http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/26950/1/I%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%90._%D0%9C.pdf

29. Сіренко Н. М., Смирнова О. В. Вдосконалення управління дебіторською і кредиторською заборгованістю підприємства. *Агросвіт*. 2011. № 22. С. 44-46.

30. Попазова О. В. Тенденції змін дебіторської та кредиторської заборгованостей на підприємствах України. *Агросвіт*. 2013. № 7. С. 40-44.

31. Чорненька О.Б. Вплив заборгованості на фінансовий стан суб'єкта господарювання. *Економічний простір*. 2018. № 136. С. 158-169.

32. Сакур А. Шахова Г. Бухгалтерська інформація як джерело для аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості. *International scientific and practical conference «Implementation of modern science and practice»*. 2021. С. 142-144.

33. Кручак Л.В. Методика аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. С. 161-165. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/22-2016/37.pdf>

34. Глушко А.Д., Пиріг Я.М. Методичні засади аналізу дебіторської і кредиторської заборгованостей підприємства. Тези 74-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Том 2. 2022. С. 386–388.

35. Бондарчук Н.В., Тімашова А.М. Модель аналізу дебіторської заборгованості: основні показники. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 3 (71). С. 170–177.

36. Пастернак М.М. Методика аналізу дебіторської заборгованості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 681–686.

37. Статут Акціонерного Товариства «Полтаваобленерго» м. Полтава, 2019 рік. URL: https://www.poe.pl.ua/wp-content/uploads/2019/04/Статут_АТ-ПОЕ.pdf

38. Примітки до фінансової звітності АТ «Полтаваобленерго» за 2022 рік. URL: https://www.poe.pl.ua/wp-content/uploads/2018/04/R%D1%96chna-%D1%96nformac%D1%96ja-em%D1%96tenta-c%D1%96nnih-paper%D1%96v_2020.pdf

39. Річна інформація емітента цінних паперів АТ «Полтаваобленерго» за 2020 рік. URL: https://www.poe.pl.ua/wp-content/uploads/2018/04/Richna-informacija-emitenta-cinnih-paperiv_2020.pdf

40. Дорошенко А. П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства. Ефективна економіка. 2010. № 3. URL: www.economy.nauka.com.ua

41. Кручак Л. В. Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання. *Економічний аналіз*. 2016 №2. С. 93–98.

42. Гнатенко Є.П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. *Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси*. 2013. № 10 (1).

43. Чорненька О.Б. Вплив заборгованості на фінансовий стан суб'єкта господарювання. *Економічний простір*. 2018 №136. С. 158–169.

44. Гуменюк М. М. Необхідність управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в сучасних умовах. *Журнал науковий огляд*. 2016. № 11. С. 1-8.

45. Коновалова К.Т., Макарова А.С. Удосконалення обліку кредиторської заборгованості та методи управління нею. *Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика*. 2018. № 34. С. 181–184.

46. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 Фінансові інструменти. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS_9_Ukrainian-compressed.pdf

47. Степаненко О.І., Дубовик М.Ф. Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. № 2. С. 116-125.

48. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: навч.-метод. посібник. 4-те вид. Київ: Знання, 2004. 190 с.

49. Ступницька Т.М., Бамбуляк І.М., Маркова Т.Д., Кулік Н.М. Кредиторська заборгованість підприємства: оцінка та механізми управління. *Економіка харчової промисловості*. 2018 № 4. С. 66-78.

50. Савицька Г.В. Аналіз господарської діяльності підприємства: навч. посібник. 7-е вид. Миколаїв: Нове знання. 2003. 688 с.

51. Волович О.Б. Аналітичне забезпечення управління заборгованістю підприємств. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2013. № 769. С. 12-18.

52. Мягких І.М. Методичний підхід до аналізу та оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості як складових управління фінансової стійності авіакомпаній України. *Сталий розвиток економіки*. 2013. №4 (21). С.255-262.

53. Конон Б. Характеристика сучасних методів аналізу поточних зобов'язань суб'єкта господарювання. *Економічний аналіз*. 2012. Випуск 11. С.23-26.

54. Попович О.В. Аналіз поточної кредиторської заборгованості на ПАТ «СПЕЦ-АВІА» за 2014-2016 роки. *Молодий вчений*. 2018. №3 (55). С.370-373.

55. Паянок Т.М., Лаговський В.В., Краєвський В.М. Аналітика та прогнозування соціально-економічних процесів і податкових надходжень: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 426 с.

56. Гнатенко Є.П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. URL: [file://D:econof_2013_10\(1\)](file://D:econof_2013_10(1))

57. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах фінансово-економічної кризи. URL: <http://firearticles.com/economika>

58. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. 3-тє вид. перероб. і доп. Київ: «Знання», 2008. 630 с.

59. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Знання, 2005. 662 с.

60. Глушко А.Д., Пиріг Я.М. Оптимізація заборгованості підприємства критичної інфраструктури в аспекті зміцнення фінансово-економічної безпеки. Економічні науки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 1. С. 47-54.

61. Табачун Н.Р., Любимов М.О. Політика управління дебіторською заборгованістю. Полтавський університет економіки і торгівлі. С. 177-179. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/9898/1/%D0%A2%D0%B0%D0%B1%D0%B0%D1%87%D1%83%D0%BD%20%D0%9D.%D0%A0..pdf>

62. Біндасова Ю.Б. Теоретичні аспекти формування системи управління рошовими потоками підприємства. *Науково-технічний збірник*. 2007. № 77. С. 388-394

63. Бухгалтерський облік і аудит. URL: [https://stud.com.ua/22825/audit ta buhoblik/buhgalterskiy oblik i audit](https://stud.com.ua/22825/audit%20ta%20buhoblik/buhgalterskiy%20oblik%20i%20audit).

64. Кловська Ю. Дебіторська заборгованість по-новому. *Дебет кредит*. 2015. - № 13 (30 берез.). С. 11-13

65. Рогов Г.К. Інформаційне забезпечення аналізу дебіторської заборгованості. *Трансформація економічних процесів у морегосподарському комплексі України*. 2019. С. 195-198.

66. Річна фінансова звітність АТ «Полтаваобленерго» за 2020 рік. URL: <https://www.poe.pl.ua/wp-content/uploads/2021/04/R%D1%96chna-f%D1%96nansova-zv%D1%96tn%D1%96st-za-2020-r%D1%96k.pdf>

67. Річна фінансова звітність АТ «Полтаваобленерго» за 2021 рік. URL: https://www.poe.pl.ua/wp-content/uploads/2022/10/fin_zv_2021.pdf

68. Річна фінансова звітність АТ «Полтаваобленерго» за 2022 рік. URL: <https://www.poe.pl.ua/wp-content/uploads/2018/03/Richna-finansova-zvitnist-za-2022-rik.pdf>

ДОДАТКИ